

A hatékonyabb rendfenntartás felé

**A megkülönböztető
etnikai profilalkotás
megértése és megelőzése:
Útmutató**

A hatékonyabb rendfenntartás felé

**A megkülönböztető
etnikai profilalkotás**
megértése és megelőzése:
Útmutató

Ez a jelentés az Európai Unió Alapjogi Chartájának személyi adatok védelmét érintő 8. és a diszkrimináció elleni 21. cikkéhez kapcsolódik.

Jogi nyilatkozat:

Amennyiben a fordítással kapcsolatban kérdése merül fel, kérjük, tekintse meg az angol nyelvű verziót, amely a dokumentum eredeti és hivatalos verziója.

A Europe Direct szolgáltatás az Európai Unióval kapcsolatos kérdéseire segít Önnek választ találni.

Ingyenesen hívható telefonszám (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Egyes mobiltelefon-szolgáltatók nem engednek hozzáférést a 00 800-as telefonszámokhoz, vagy kiszámlázzák ezeket a hívásokat.

Bővebb tájékoztatást az Európai Unióról az interneten talál (<http://europa.eu>).

Katalógusadatok a kiadvány végén találhatóak.

Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2010

ISBN 978-92-9192-493-6

doi:10.2811/40715

© Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2010

A sokszorosítás kereskedelmi célok kivételével engedélyezett, amennyiben a forrást feltüntetik.

Printed in Belgium

ÚJRAHASZNOSÍTOTT KLÓRMENTES PAPIRRA NYOMTATVA (PCF)

Tartalom

Ábrajegyzék.....	4
Bevezetés	5
1. Mit jelent a profilalkotás?	8
1.1. A profilalkotás általános összefüggésben	8
1.2. Profilalkotás a bűnüldözésben	11
1.2.1. Bűnüldözési profilalkotás	11
1.2.2. Profilalkotás „adatbányászat” útján	13
2. Megkülönböztető etnikai profilalkotás	15
2.1. Mit tekintünk „megkülönböztetésnek”?	15
2.1.1. Megkülönböztető bánásmód	16
2.1.2. Jogszerűtlen indok.....	16
2.2. Hogyan kapcsolódik a megkülönböztetés az etnikai profilalkotáshoz?	17
2.3. Miért jogellenes a megkülönböztető etnikai profilalkotás?	19
2.4. Profilalkotás a törvényes kereteken belül.....	20
2.5. Közvetett megkülönböztetés az etnikai profilalkotás során	24
3. A megkülönböztető etnikai profilalkotás által a rendfenntartás és a közösségek számára felvetett problémák	27
3.1. Az EU-MIDIS felmérés.....	27
3.2. Etnikai profilalkotás – csupán „hatékony rendfenntartás”?	34
3.2.1. A viselkedés előtérbe helyezése a faji vagy etnikai jellemzők helyett.....	37
3.2.2. A profilalkotás korlátai és esetleges káros hatásai	38
3.3. Az egyénekre, a közösségekre és a rendfenntartásra gyakorolt kedvezőtlen hatás	38
4. Harc a megkülönböztető etnikai profilalkotás ellen	46
4.1. Egyértelmű utasítások a rendőröknek.....	46
4.2. Képzés.....	51
4.3. Igazoltatási és átvizsgálási nyomtatványok.....	55
4.3.1. Az aránytalanság belső ellenőrzése és felderítése	56
4.3.2. Lakossági panaszkezelési mechanizmusok	60

4.4. Viselkedéselemzés	61
4.5. Megfelelő gyanúsított személyleírások és helytálló információk.....	63
4.6. Kedvező „minőségű” találkozások	64
4.7. A jövőre vonatkozó megfontolások	67
Az útmutató főbb pontjainak áttekintése	68

Ábrajegyzék

1. ábra: Az elmúlt 12 hónapban igazoltatta a rendőrség	31
2. ábra: Rendőrségi igazoltatások száma az elmúlt 12 hónapban.....	33
3. ábra: Az igazoltatások körülményei és jellege	43

Bevezetés

Az „etnikai profilalkotás” nem új gyakorlat az Európai Unió tagállamaiban, úgy tűnik azonban, hogy az egyesült államokbeli (2001), a madridi (2004) és a londoni (2005) terrorista bombamerényletekre adott válaszként, valamint az illegális bevándorlás miatti fokozott aggodalmak nyomán jellemzőbbé vált. Ennek eredményeképpen a kormányközi szervezetek, például az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió, valamint az emberi jogok védelmével foglalkozó nem kormányzati szervezetek számos aggodalmuknak adtak hangot. Különösképpen elhangzott, hogy az etnikai profilalkotás nem csupán összeütközésben áll a megkülönböztetésre vonatkozó jogszabályokkal, de egyben káros társadalmi hatásokkal is bír. Mindazonáltal az „etnikai profilalkotás” európai gyakorlatával kapcsolatban az Egyesült Királyságon kívül általában kevés bejelentés történik, és annak fogalma kevésbé ismert. Az Egyesült Királyságban az 1980-as évek óta foglalkoznak a megkülönböztető jellegű etnikai profilalkotás kezelésével, aminek köszönhetően széles kutatási bázis jött létre, és számos szakpolitikai fellépés történt a kérdéssel kapcsolatban. Más uniós tagállamokban azonban nem szenteltek ilyen mértékű figyelmet a megkülönböztető etnikai profilalkotási gyakorlatok felismerésének. Ennek következtében az európai szakirodalom túlnyomó része az Egyesült Királyságból származik, és ez indokolja, hogy az útmutatóban szereplő számos példa is az Egyesült Királysággal hozható összefüggésbe. Megjegyzendő azonban, hogy az Európai Unió és különösképpen az Európai Parlament a terrorizmus elleni küzdelem, a bűnüldözés, a bevándorlás, valamint a vám- és határellenőrzés területén sürgető problémának nyilvánította az etnikai profilalkotást. (!) Ezt figyelembe véve az útmutató célja az, hogy megismertesse az érdeklődő olvasót az „etnikai profilalkotás” mint fogalom és gyakorlat témakörével, amely megkérdőjelezhető, mivel megkülönböztetést és az alapvető emberi jogok megsértését eredményezheti.

Ez a kiadvány elsősorban a bűnüldöző szervek vezető tisztviselői számára készült. Célja, hogy közérthetőbbé tegye, valamint jogi és társadalmi kontextusba helyezze az „etnikai profilalkotás” elméletét és gyakorlatát. Ennek érdekében bemutatja, hogyan használják a „profilalkotást” a bűnüldözéstől eltérő, általános célokra, például a piackutatás területén. Ezután a bűnüldözés tekintetében vizsgálja a profilalkotás gyakorlatát. Az útmutató különösképpen ismerteti, hogy a faji, etnikai vagy vallási ismérveket alkalmazó profilalkotás milyen esetben tekinthető megkülönböztető jellegűnek, és ezért jogellenesnek, illetve hogy

---

(!) Lásd az Európai Parlamentnek a Tanácshoz intézett, 2009. április 24-i ajánlását.

milyen körülmények között engedhető meg az ilyen ismérvekre történő utalás. Az útmutató ezután a megkülönböztető etnikai profilalkotás káros hatásait, bűnüldözési eszközként való hatékonyságát, valamint az alternatív rendőri módszereket és a profilalkotással való visszaélés megelőzésének biztosítékait tárgyalja.

Az útmutató a gyakoribb „etnikai profilalkotás” kifejezés helyett a „megkülönböztető etnikai profilalkotás” kifejezéssel jellemzi azt a gyakorlatot, amelynek során a bűnüldözési döntések alapját kizárólag vagy főként egy személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozása képezi. Ennek oka az, hogy a média, a tudományos szakemberek és az állampolgári jogokat védő szervezetek gyakran nem pontos és egységes jelentéssel használják az „etnikai profilalkotás” kifejezést. Egy hivatalosan elfogadott európai meghatározáshoz a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (a továbbiakban „ECRI”) definíciója áll a legközelebb, amely a következőképpen jellemzi a „faji alapú profilalkotást”: „Az olyan ismérvek, mint a faj, a bőrszín, a nyelv, a vallás, a nemzetiség vagy a nemzeti vagy etnikai származás objektíven és ésszerűen nem igazolható alkalmazása a rendőrök ellenőrző, megfigyelő vagy nyomozati tevékenysége során”.⁽²⁾ Amint azt az ECRI a 11. sz. általános ajánlásához csatolt magyarázó jegyzetben hangsúlyozta, és amint az az alábbi 2. fejezetben is megjelenik, a közvetlen megkülönböztetés soha nem lehet jogilag indokolható, és a faji, etnikai vagy vallási ismérvek figyelembevételének „ésszerű igazolhatósága” csak meghatározott és korlátozott körülmények között valósulhat meg.

Az útmutató az általános rendfenntartás összefüggésében vizsgálja a profilalkotás kérdését, ideértve a terrorizmus elleni küzdelmet is. Ugyanakkor nem érinti a menekültügy, a bevándorlás és a vámvizsgálatok terén történő profilalkotást, amely területeken a nemzetiség (és ezért közvetett módon a faji és etnikai származás vagy a vallás) sajátos szerepet játszhat a döntéshozatalban. Az útmutató továbbá csak az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazásának összefüggésében vizsgálja a profilalkotás kérdését. Ennek megfelelően az egyéb feladatkörök, például az adatbányászat, a jogszerű tartózkodás ellenőrzése vagy a személyazonossági ellenőrzések tekintetében nem vizsgálja a profilalkotást.

Az útmutató számos példát és esettanulmányt tartalmaz, amelyekkel egyaránt szemlélteti a kedvezőtlen és a kedvező eredményekkel járó rendőrségi gyakorlatokat és intézkedéseket. Az esettanulmányokat egyéb megjelölés hiányában a Warwicki Egyetem és a Nyílt Társadalom Intézet igazságügyi kezdeményezése (Open Society Justice Initiative – OSJI) biztosította.

⁽²⁾ ECRI (2007), 1. bekezdés

Köszönetet mondunk a 2009 októberében megrendezett szakértői vizsgálati ülés résztvevőinek: Greet Elsinga rendőrkapitány asszonynak, a Holland Rendőradadémia főtanácsadójának; Karl-Heinz Grundböck úrnak, az osztrák Szövetségi Belügyminisztérium Szakképzési Osztálya vezetőjének és az Európai Rendőrtisztai Főiskolák Szövetsége (AEPC) főtitkárának; Maria Knutsson asszonynak, a svéd Országos Rendőrtisztai Főiskola adjunktusának; Andre Konze úrnak, a németországi észak-rajna-vesztfáliai állami rendőrség vezető rendőrtisztjének; valamint Murat Yildiz úrnak, az EBESZ Stratégiai Rendőri Ügyek Osztálya képzési tanácsadójának. Az útmutató végleges változatának elkészüléséhez észrevételeivel járult még hozzá Simon Denison, az Egyesült Királyság bűnügyi igazságszolgáltatási reformmal foglalkozó hivatalának munkatársa, valamint James A. Goldston, a Nyílt Társadalom Intézet igazságügyi kezdeményezésének (OSJI) ügyvezető igazgatója.

Ahol erre lehetőség volt, a lábjegyzetekben a hivatkozásokat rövidített formában tüntettük fel. A teljes hivatkozások az útmutató végén található Bibliográfiában kaptak helyet, csakúgy, mint a szövegben gyakran hivatkozott dokumentumokat készítő kormányközi szervek webhelyeinek listája.

1. Mit jelent a profilalkotás?

Ez a fejezet a „profilalkotás” mint általános fogalom jelentését és annak gyakorlatát ismerteti. A profilalkotást gyakran alkalmazzák az üzleti világ különböző területein, ezért elsőként e hétköznapi környezetben vizsgáljuk. A profilalkotás alapelveinek és lehetséges veszélyeinek tisztázását követően megnézzük, hogyan alkalmazható a fogalom a bűnüldözés kontextusában.

1.1. A profilalkotás általános összefüggésben

Nagyon általános szinten a profilalkotás azt jelenti, hogy az egyes személyeket tulajdonságaik alapján kategóriákba soroljuk attól függően, hogy e tulajdonságok „állandók” (például nem, életkor, etnikai származás, magasság) vagy „változók” (például szokások, preferenciák és egyéb viselkedési jellemzők). A biztosítótársaságok gyakran csoportosítják így ügyfeleiket annak érdekében, hogy a kockázatoknak megfelelően állapíthassák meg a biztosítási díj mértékét (pl.: a dohányzók esetében nagyobb lehet a betegségek kockázata, így nekik magasabb díjat kell fizetniük az egészségbiztosításért). Így járnak el a marketingvállalatok is, amikor meghatározzák, mely termékeiket népszerűsítsék (pl.: a szupermarketek hűségkártyái alapján azonosíthatók egy adott személy vásárlási szokásai, aki ezután az általa gyakran vásárolt termékekkel kapcsolatban különleges ajánlatokat kap).

Az ilyen típusú profilalkotás hasonló az úgynevezett „viselkedéselemzés” módszeréhez, amelynek során összefüggéseket keresnek a viselkedési minták (pl.: sör vásárlása) és bizonyos tulajdonságok (18-35 év közötti férfi) között. Az ilyen típusú profilalkotás három lépésből áll:

- a. Első lépésként név nélküli adatokat és információkat gyűjtenek, amelyeket „adattárházakban” tárolnak (ez általában egy digitális tárolóeszköz, például merevlemez). Ilyen lehet például egy ruhavásárlási szokásokról szóló kérdőíves felmérés válaszait tartalmazó egyszerű lista.
- b. Ezt követően megkeresik a releváns változók közötti összefüggéseket és korrelációkat, majd új információcsoportokat hoznak létre. Ez az úgynevezett „adattárház”, amelyet a legtöbb esetben számítógépes szoftver segítségével végeznek. Ekkor az adatokat nem önálló kérdőívekként értékelik, hanem összesített vagy csoportos adatokként, amelyek alapján meghatározható például az, hogy a nők és a férfiak, illetve adott korcsoportba

tartozó személyek milyen arányban vásárolnak bizonyos márkájú és típusú ruhákat.

- c. Végül ezt az információt értelmezik, majd következtetéseket vonnak le az emberek viselkedésére vonatkozóan. Ezt a folyamatot „inferenciának” nevezik, mivel a viselkedési mintára a felismert tulajdonságokból következtetnek. Bizonyos esetekben csak az utolsó lépést hívják „profilalkotásnak”. Az adatok alapján feltételezhető például, hogy egy bizonyos márkájú és stílusú ruhát viselő személyek jelentős százaléka 16-19 év közötti nő. Ebből az következik, hogy az adott márkájú és stílusú ruhát viselő személy általános profilha 16-19 év közötti nő.

* A profilalkotás segítségével az egyének „egyes megfigyelhető tulajdonságok alapján csoportosíthatók annak érdekében, hogy... más, nem megfigyelhető tulajdonságaikra következtethessünk”.⁽³⁾

A profilalkotási céllal folyó adatgyűjtési tevékenység kérdéseket vetett fel az egyének személyes adatainak védeleméhez való jogával kapcsolatban, különösen olyan esetekben, amikor a profilalkotás fontos döntések, például bankkölcsön odaítélésének alapjául szolgál. Számos probléma merülhet fel, amelyek közül az alábbiakban két központi megfontolás olvasható:

- a. Először is, bizonyos „kategóriák” létrehozásakor hiba történhet. Az adatbányászati szoftver például tévesen **helytelen korrelációt** állapíthat meg a szexuális irányultság és a hitelképesség között, és arra a következtetésre juthat, hogy a homoszexuális férfiak hajlamosabbak elmulasztani a törlesztőrészeket. A téves besorolás eredményeképpen előfordulhat, hogy a homoszexuális férfiak nehezebben jutnak bankkölcsönhöz. A homoszexuális férfi így nem csupán hátrányos bánásmódban részesül, de a döntést az ő tudtán kívüli téves információk alapján hozták meg. Visszatérve a fenti ruhavásárlási példához, az is előfordulhat, hogy a **kategóriákat helytelenül értelmezik**. Tehát jöllehet egy adott ruházati márká és stílus legtöbb viselője 16-19 év közötti lány, ezt nem szabad úgy értelmezni, hogy valamennyi 16-19 év közötti lány így öltözködik. Más szóval az egyes személyek gyakran a szabályt erősítő kivételek. Az összesített általános csoportprofilok révén éppen ezért hátrányos megkülönböztetésben részesíthetők azok, akik nem az általános profilnak

⁽³⁾ DINANT ET AL. (2009): 3. o.

megfelelően viselkednek. A szakértők ezért kérnek „jogorvoslati” lehetőséget (az adatok helyesbítésének lehetőségét), ha egy profil alapján automatikus döntéshozatalra került sor. ⁽⁴⁾

- b. A második problémát a példák szemléltetik és tartalmazzák. Ez az úgynevezett „érzékeny” adatok gyűjtése; ilyenek például a fajra, etnikai származásra, szexuális irányultságra, nemre, vallási meggyőződésre, fogyatékosra és életkorra vonatkozó adatok. Az e tulajdonságokkal jellemezhető kisebbségi csoportokhoz tartozó személyek jelenleg a megkülönböztetés elleni törvény értelmében védelmet élveznek. Amennyiben ezeket a tulajdonságokat profilalkotás céljából felhasználják, nagy a veszélye annak, hogy az e csoportokba tartozó személyeket hátrányos megkülönböztetés éri. Ennek az oka, hogy a profilalkotás olyan, az emberi viselkedésre vonatkozó feltételezéseken alapul, amelyeknek alapja egy bizonyos jól körülírható tulajdonság. Így ha például faji alapon kísérünk meg profilt alkotni, könnyen feltételezzük azt, hogy az adott származású személyek nagy részének hasonló a preferenciái, a véleménye vagy a viselkedése. Mivel az ilyen jellegű profilalkotással vissza lehet élni, számos adatvédelmi szakértő az érzékeny adatok – például a faji, etnikai vagy vallási jellemzők – gyűjtésének teljes körű tilalmát követeli. Amennyiben általános szabályként az ilyen információk nem szerepelnek az adattárházakban, megszűnik annak a veszélye, hogy megkülönböztetésre alkalmas profilok jöjjenek létre. ⁽⁵⁾

* A profilalkotás segítségével a vállalatok az igényeknek megfelelőbben alakíthatják szolgáltatásaikat és célozhatják termékeiket azáltal, hogy ügyfeleik tulajdonságaiból következtetnek preferenciáikra és viselkedésükre.

Ez önmagában értékes eszköz lehet, ugyanakkor fennáll a veszélye, hogy bizonyos tulajdonságokat hibásan kapcsolnak össze egyes preferenciákkal vagy viselkedési formákkal.

Az is előfordulhat, hogy az olyan tulajdonságokon alapuló profilok, mint a faj, az etnikai származás vagy a vallás, káros és téves sztereotípiák kialakulásához, ezáltal pedig hátrányos megkülönböztetéshez vezetnek.

⁽⁴⁾ DINANT ET AL. (2009): 32. o.

⁽⁵⁾ DINANT ET AL. (2009): 33. o.

A következő részben arról lesz szó, hogyan használják a profilalkotást a bűnüldöző hatóságok.

1.2. Profilalkotás a bűnüldözésben

Az útmutató az általános rendfenntartás összefüggésében vizsgálja a profilalkotás kérdését, ideértve a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos hatáskörök gyakorlását is. Ennélfogva nem érinti a bevándorlás, a menekültügy és a vámvizsgálatok terén történő profilalkotást, amely területeken a nemzetiség (és ezért a faji és etnikai származás vagy a vallás) egyéb releváns szereppel bírhat a döntéshozatalban. Profilalkotásra akkor kerülhet sor, amikor egy rendőr olyan beosztásban van, amely feljogosítja valamilyen jogkör gyakorlására, amennyiben azon döntését, hogy e jogkörrel bizonyos személyek esetében él, faji, etnikai vagy vallási alapú megfontolások befolyásolhatják. Ilyen jogkörök lehetnek a következők:

- Személyazonossági ellenőrzések
- Járókelők és járművek igazoltatása, illetve átvizsgálása
- Tömeges igazoltatás és átvizsgálás
- Csoportok oszlatása
- Figyelmeztetés, elfogatóparancs vagy őrizetbe vételi parancs kiadása
- Razziák
- Ellenőrző intézkedések
- Adatbányászat
- Radikalizálódás-ellenes eljárások

Az útmutató a profilalkotásnak az igazoltatási és átvizsgálási jogkör gyakorlása során történő alkalmazását vizsgálja.

1.2.1. Bűnüldözési profilalkotás

A bűnüldözés tekintetében a profilalkotás önmagában jogszerű nyomozási módszernek tekinthető. ⁽⁶⁾ A profilalkotás használható a már elkövetett bűncselekmények kezelésére, illetve jövőbeli bűncselekmények elkövetésének megakadályozására. E módszer neve a bűnügyi profilalkotás.

⁽⁶⁾ M. Scheinin úgy határozza meg a profilalkotást, mint „a fizikai, viselkedési vagy pszichológiai tulajdonságok csoportjainak módszeres összekapcsolása konkrét bűncselekményekkel, és azok felhasználása a bűnüldözéssel kapcsolatos döntések meghozatalakor”; lásd: SCHEININ (2007): 33. bekezdés.

- * A bűnügyi profilalkotás során fizikai jellemzőkkel, a megjelenéssel vagy a viselkedéssel (például etnikai származás, öltözködés, gyakran látogatott helyek) kapcsolatos absztrakt mutatókat használnak fel, amelyek a bűnüldözési tevékenységek (például igazoltatás, átvizsgálás, letartóztatás, bizonyos területekről való kitiltás) alapját képezik.

Konkrét információkon alapuló profilok.

A profilalkotás nyilvánvalóan jogszerű eszköz a gyanúsított elkövetők letartóztatására, ha egy bűncselekmény már megtörtént. Ha a konkrét gyanúsítottakra jellemző tulajdonságokat tartalmazó profilokat segédeszközként használják a gyanúsítottak elfogásához, azt általában a rendfenntartás „józan éssen” alapuló megközelítéseként értékelik. A profil elkészítéséhez egy konkrét eseménnyel vagy eseménysorozattal kapcsolatban gyűjtött bizonyítékok szolgálnak alapul. Az ilyen „profil” konkrétabb megnevezése a „gyanúsított személyleírása”. Minél pontosabb vagy részletesebb egy profil, annál kevésbé valószínű, hogy jellemzően faji, etnikai vagy vallási alapú általánosításokat alkalmaz, illetve hogy hátrányosan megkülönböztető jellegű lesz (lásd alább).

Nem konkrét információkon alapuló profilok.

A profilalkotás szintén jogszerű és hasznos eszköz lehet olyan személyek meghatározásakor, akik esetleg „rejtett” módon követnek el bűncselekményt (például tiltott tárgyak rejtegetésével), vagy a jövőben valószínűleg bűncselekményt fognak elkövetni (például úton vannak egy rablás helyszínére). Mindez a tapasztalatok és a képzési ismeretek felhasználásával alkotott olyan megalapozott feltételezéseken alapul, amelyek **elsősorban a viselkedést**, és nem a faji, etnikai vagy vallási ismérveket veszik figyelembe. A rendőrök például az általuk használt profilok alapján olyan személyeket kereshetnek, akik rendszeresen látogatnak bizonyos helyeket, akik találkozik alkalmával elválás előtt táskát cserélnek, akik a szokásostól eltérően vagy idegesen viselkednek, illetve akik rendszeresen kizárólag készpénzzel fizetnek nagy értékű vásárlásokért. A túlnyomórészt viselkedési formákon alapuló profilok esetében kevésbé valószínű, hogy azok faji, etnikai vagy vallási alapon hátrányosan megkülönböztető jellegűek lennének (lásd alább).

Amint arról az alábbiakban még szó esik, a profilalkotás akkor okozhat gondot, ha nincs az egyes gyanúsítottak azonosítására használható konkrét információ, ezért a profilokat általános tulajdonságok, például faj, etnikai származás vagy vallás,

nem pedig a viselkedés alapján hozzák létre. Ha a rendőrség adott faji, etnikai vagy vallási háttérrel rendelkező kisebbségeket rutinszerűen összefüggésbe hoz a bűnelkövetői magatartással, a profilalkotás hátrányosan megkülönböztető lehet. Ennek az az oka, hogy a rendőri fellépésre vonatkozó döntést a személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozása, és nem egyéb, relevánsabb, a viselkedéssel kapcsolatos tényezők határozzák meg. A profilalkotás faji alapon megkülönböztető jellegű használata nem csupán jogellenes, hanem egyben a bűnüldözés szempontjából sem célravezető eszköz (lásd a következő fejezeteket).

A profilalkotás történhet szervezeti és/vagy műveleti szinten. A szervezeti szintű jogszerűtlen, megkülönböztető profilalkotás viszonylag egyszerűen felismerhető. Ilyen például akkor fordul elő, amikor felsőbb (kormányzati vagy parancsnoki) szinten nyílt írásos vagy szóbeli utasítást adnak a rendőröknek arra vonatkozóan, hogy a bűnüldözői tevékenységet bizonyos csoportokra összpontosítsák.

Műveleti szinten a profilalkotás ennél árnyaltabban jelentkezhet, amikor az egyes rendőrök faji, etnikai vagy vallási alapú sztereotípiákat vagy általánosításokat alkalmaznak. Az ilyen fellépést tudatosan befolyásolhatják a személyes előítéletek, de az is előfordulhat, hogy a rendőr nincs tudatában annak, milyen mértékben alkalmazza a benne kialakult általánosításokat és sztereotípiákat. (?)

1.2.2. Profilalkotás „adatbányászat” útján

Amint azt fentebb már jeleztük, az útmutató az etnikai profilalkotást a rendőrök igazoltatási és átvizsgálási jogkörének gyakorlásával összefüggésben vizsgálja. A teljesség érdekében azonban a következő esettanulmány segítségével röviden szemléltetjük, hogyan használhatják a bűnüldöző hatóságok az „adatbányászatot” és az „adattárházakat” a piackutatókhoz és a biztosítótársaságokhoz hasonló módon (lásd fent).

A 2001. szeptember 11-i merényleteket követően a német rendőrség számítógépes keresést végzett, amelynek célja az úgynevezett „alvó terroristák” megtalálása volt. Ezek olyan személyek, akik jövőbeli merényletek elkövetésére való felkészítésként kiképzésben vettek részt, a merénylet időpontjáig azonban a társadalom tagjaként élnek, és tartózkodnak minden olyan tevékenységtől, amely gyanúra adhatna okot. E célból a hatóságok létrehoztak egy profilt,

---

(?) „Más szervezeti gyakorlatokhoz hasonlóan a faji alapú profilalkotás is lehet tudatos vagy nem tudatos, szándékos vagy akaratlan. A rendőrök által végzett faji alapú profilalkotás történhet nem tudatos módon.”
The Queen v. Campbell, Court of Quebec (Criminal Division), 2005. január 27-i ítélet, 34. bekezdés

amelynek alapján a következő személyeket keresték: 18-40 év közötti férfi; aki jelenleg diák, vagy korábban az volt; és aki 26 megnevezett ország valamelyikében született vagy onnan érkező muzulmán. A keresést 2001 és 2003 között végezték, és ez idő alatt közel 32 000 olyan személyt választottak ki, aki valamennyi feltételnek megfelelt. A folyamat során 200 000-300 000 ember személyes adatait tárolták az adatbázisban. A számítógépes profilkeresés nyomán ugyanakkor egyetlen személyt sem tartóztattak le.

2006-ban Németország Szövetségi Alkotmánybírósága úgy határozott, hogy a profilalapú keresés törvényellenes. Az ítélet szerint a keresés sérti a személyes adatok feletti önrendelkezés jogát (az Alaptörvény 2. cikkének (1) bekezdése), valamint az Alaptörvény 1. cikkének (1) bekezdését az emberi méltóság védelméről. A Bíróság ítélete szerint az adatbányászat elvben jogszerű eszköz lehet a nemzetbiztonság védelmére, az emberi jogokba való ilyen nagymértékű beavatkozás azonban (amely egyben különösképpen megfélemezte a külföldi muzulmánokat) csak azonnali és konkrét veszély esetén lenne indokolt. Ebben az esetben a veszély egy feltételezett jövőbeli támadás volt. Jóllehet a Bíróság azt nem vizsgálta, hogy a profilalkotás gyakorlata önmagában sérti-e a megkülönböztetés tilalmát, a határozat jól mutatja, hogy az adatbányászat önmagában összeütközésbe kerülhet a magánélet és az emberi jogok védelméről szóló szabályokkal.

2. Megkülönböztető etnikai profilalkotás

A média, az állampolgári jogok védelméért kampányolók, a jogi szakértők és a politikusok igen gyakran használják az „etnikai profilalkotás” kifejezést. A kifejezés jelentése azonban nem pontosan meghatározott, és számos különböző értelemben használatos. Az „etnikai profilalkotás” kifejezésnek a jogellenes profilalkotás szinonimájaként való használata megtévesztő lehet, a faji, etnikai és vallási jellemzők ugyanis a törvényes kereteken belül is alkalmazhatók egy profil részeként. Ez a fejezet azt tárgyalja, mikor számít jogellenesnek egy faji, etnikai és vallási tényezőket tartalmazó profil. E helyzet bemutatásakor a „megkülönböztető etnikai profilalkotás” kifejezést fogjuk használni.

Megkülönböztető etnikai profilalkotás történik:

- amikor egy személyt más, hasonló helyzetben lévő személyeknél kedvezőtlenebb bánásmódban részesítenek (más szóval „hátrányosan megkülönböztetik”), pl.: rendőri jogkörök gyakorlásakor (például igazoltatás és átvizsgálás);
- amikor a rendőri jogkörök gyakorlására vonatkozó döntés kizárólag vagy főként az adott személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozásán alapul.

A következőkben részletesen ismertetjük, mi tekinthető megkülönböztetésnek. Ezt követően a megismert fogalmat alkalmazzuk a profilalkotásra.

2.1. Mit tekintünk „megkülönböztetésnek”?

A profilalkotás tekintetében a megkülönböztetés általában „közvetlen” megkülönböztetést jelent, amely egyszerűen felismerhető, mivel jellemzője a **jogszerűtlen alapon** megvalósuló **megkülönböztető bánásmód**. A kérdést szabályozó egyik legfontosabb jogi eszköz szavait, vagyis a faji egyenlőségről szóló irányelvet ⁽⁸⁾ idézve megkülönböztetés akkor „áll fenn, ha egy személlyel szemben faji vagy etnikai alapon kevésbé kedvezően járnak el, mint ahogyan egy másik személlyel szemben hasonló helyzetben eljárnak, eljártak vagy eljárának”.

⁽⁸⁾ A személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló 2000. június 29-i 2000/43/EK irányelv 2. cikke, (2000) HL L 180., 22. o.

Jellemző példája lehet egy etnikai kisebbséghez tartozó személy bűncselekmény elkövetésének gyanújával történő igazoltatása kizárólag vagy főként azért, mert az adott etnikai kisebbség tagja.

A megkülönböztetés „közvetett” is lehet. Erről később, a 2.5. szakaszban lesz szó.

2.1.1. Megkülönböztető bánásmód

A megkülönböztető bánásmód önmagában nem feltétlenül elfogadhatatlan. Emberek vagyunk, így valamennyiünknek megvannak saját preferenciáink, és döntéseinket ezek alapján hozzuk meg, akár mély meggyőződésen, akár szeszélyeken alapulnak. Nap mint nap alkalmazzuk a megkülönböztetést, amikor arról döntünk, hogyan vagy kikkel éljük társasági életünket, de akár életünk alapvetőbb összetevőire vonatkozóan is, például abban, hogy mit eszünk, milyen ruhát viselünk, illetve hol és hogyan vásárolunk. Viselkedésünket akár társadalmi szempontból károsnak tekintett, például nemi vagy faji alapú előítéletek is motiválhatják.

A törvény teljes körűen személyes jellegű döntéseinkbe nem avatkozik bele. Ha például egy nő úgy dönt, hogy férfi oktatótól nem tanul vezetni, mert úgy gondolja, hogy a férfiak agresszívek és kellemetlenek, ez akár nemi alapú előítéletnek is tekinthető, ugyanakkor a törvény által nem büntethető, feltéve, hogy az ilyen döntés hatásköre az érintett hölgy magánéletére korlátozódik. Ha azonban fordított helyzet alakulna ki, és egy női vezetésoktató ugyanezen okból nem lenne hajlandó férfi tanulókat fogadni, az már a közéletre hatással lévő megkülönböztető magatartásnak minősülhetne.

2.1.2. Jogszerűtlen indok

Megkülönböztető bánásmódról akkor beszélhetünk, ha valakit viszonylag hasonló vagy összehasonlítható helyzetben másoktól eltérő (kedvezőtlenebb) bánásmódban részesítenek. Amennyiben erre „nyilvános” keretek között és „tiltott” indokból kerül sor, az nem elfogadható. Számos megkülönböztetésellenes irányelv tartalmaz kifejezetten az ilyen indokokra vonatkozó példákat, amelyek többek között a közvetkezők lehetnek: faji vagy etnikai származás, életkor, fogyatékoság, szexuális irányultság, nem és vallási meggyőződés. Az útmutató elsősorban az „etnikai” profilalkotással kapcsolatos okokkal foglalkozik: a faji, etnikai vagy vallási hovatartozással.

Ha tehát például a rendőrség más, hasonló helyzetű személyektől eltérő bánásmódban részesít valakit, és ennek kizárólagos vagy fő oka az adott személy származása vagy vallása, az jogellenes megkülönböztetésnek minősül. Azt azonban jogi és gyakorlati szempontból is rendkívül nehéz megállapítani, hogy egy adott döntést *kizárólag* az etnikai vagy a vallási hovatartozás alapján hozták meg, és ezeket nem más, esetlegesen releváns tényezőkkel együtt mérlegelték. Az alábbiakban megvizsgáljuk ezt a kérdést, és megpróbálunk megoldást találni a belőle fakadó összetett problémára.

2.2. Hogyan kapcsolódik a megkülönböztetés az etnikai profilalkotáshoz?

A nemzetközi jog egyik lényeges elvének értelmében **a faji, etnikai vagy vallási alapon történő közvetlen megkülönböztetés soha nem lehet indokolt vagy jogszerű**. A közvetlen megkülönböztetés e tilalma oly mértékben alapvető, hogy a nemzetközi jog értelmében még szükségállapot esetén sem alkalmazható. ⁽⁹⁾ Ez vonatkozik a nagy biztonsági kockázattal járó időszakokra is.

Az útmutató megjelenésének időpontjában úgy tűnik, egyetlen európai szintű bíróságnak sem volt még alkalma olyan ítéletet hozni, amely **kifejezetten** a bűnüldözéssel összefüggésben foglalkozna az etnikai profilalkotás fogalmával. Az elmúlt években azonban számos olyan nemzeti és nemzetközi bírósági ügy zajlott, amely rendőrök vagy bevándorlási tisztviselők által végzett ellenőrzések alá vont személyeket érintett. Ezen ügyek nyomán konkrét szabályok születtek, amelyek a profilalkotás gyakorlatára vonatkoznak és jól szemléltetik az alábbiakban leírtakat.

Egy 2009. évi jogeset a *Rosalind Williams Lecraft kontra Spanyolország* ügy, amelyben az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága etnikai alapú jogellenes megkülönböztetés tényét állapította meg – jóllehet ez a kifejezés közvetlenül nem szerepel az ítéletben. A határozat különös jelentőséggel bír, mivel a Bizottság volt az első olyan ENSZ-testület, amely elmarasztaló ítéletet hozott a faji és etnikai megfontolások alapján végzett rendőri igazoltatásokkal kapcsolatban. Ebben az ügyben a panaszt egy spanyolországi vasútállomás peronján tartóztatta fel egy rendőr, aki iratai bemutatására kérte. A panaszos megkérdezte, miért egyedül őt igazoltatja a peronon, és a következő választ kapta: „Azért, mert ön fekete.” Az Emberi Jogi Bizottság úgy ítélte

⁽⁹⁾ A polgári és politikai jogok nemzetközi egységokmánya (ICCPR) 4. cikkének (1) bekezdése. Lásd: ENSZ EMBERI JOGI BIZOTTSÁGA (2001): 8. bekezdés; SCHEININ (2007): 41. bekezdés.

meg, hogy bár a közbiztonság, a bűnmegelőzés és az illegális bevándorlás ellenőrzése érdekében történő igazoltatások általában jogszerűek, „a hatósági igazoltatások alkalmával a kiválasztott személy fizikai vagy etnikai jellemzői nem értékelhetők az országban való esetlegesen illegális helyzetére utaló jelként. Továbbá a személyi igazoltatások nem célozhatnak kizárólag bizonyos fizikai jellegzetességekkel vagy etnikai háttérrel rendelkező személyeket. Ez nem csupán sértené az érintettek méltóságát, de egyben hozzájárulna az idegengyűlölő hozzáállás terjedéséhez a társadalom körében; mindemellett összeütközésben állna a faji megkülönböztetés elleni küzdelmet célzó hatékony politikával”.⁽¹⁰⁾

A profilalkotással kapcsolatban képzeljünk el egy terroristaellenes műveletet:

Egy európai fővárosban a rendőrség tagjai felhatalmazást kaptak rá, hogy bárkit igazoltassanak és átvizsgáljanak, akiről úgy gondolják, hogy kapcsolatba hozható a terrorizmussal. Az esetleges támadásokban részt vevő személyekről nincs konkrét információ, kivéve, hogy feltehetőleg egy, az Al-Kaidával kapcsolatban álló csoport jelent fenyegetést. A rendőrök az egyéb etnikai csoportokhoz tartozó személyeknél jóval több „iszlám” vagy „ázsiai”⁽¹¹⁾ megjelenésű fiatalembert igazoltatnak, mert ez a leírás felel meg a felettesektől kapott terroristaprofilnak.

A nemzetközi jogban foglalt és a különböző bírósági ügyek nyomán rögzített szabályok értelmében a fenti esetet illetően a következő megállapításokra juthatunk: amikor egy személy igazoltatásakor a rendőrök döntésüket kizárólag vagy főként az adott személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozása alapján hozzák meg, az közvetlen megkülönböztetésnek minősül, és mint ilyen, jogellenes. A „fő ok” azt jelenti, hogy a rendőr a faji, etnikai vagy vallási hovatartozásától eltérő okból nem igazoltatta volna az adott személyt. Bár a faji, etnikai vagy vallási hovatartozás lehet a rendőrök által figyelembe vett tényezők **egyike, nem szolgálhat az igazoltatás kizárólagos vagy fő okaként**. A dokumentum ezt az alábbiakban részletesen tárgyalja.

⁽¹⁰⁾ *Rosalind Williams Lecraft kontra Spanyolország*, ügyszám: 1493/2006, 2009. július 30., 7.2. bekezdés.
Az EJEB álláspontját lásd az alábbiakban részletesen tárgyalta következő ügyben: *Timishev v Russia*, ügyszám: 55762/00, 2005. december 13.

⁽¹¹⁾ Az „ázsiai” jelző itt indiai, pakisztáni vagy bangladesi származású személyekre utal.

- * Valamely személy igazoltatása és átvizsgálása, amennyiben e döntés alapját kizárólag vagy főként az adott személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozása képezi, közvetlen megkülönböztetésnek minősül, és mint ilyen, jogellenes. ⁽¹²⁾

2.3. Miért jogellenes a megkülönböztető etnikai profilalkotás?

Az etnikai profilalkotás jogellenes, mivel hozzájárulhat a társadalom különböző csoportjai közötti kapcsolatok megromlásához, valamint sérti az emberi méltóságot. Káros a társadalomra nézve, mert az egyes közösségek között feszültséget és bizalmatlanságot szül, és káros az emberi méltóságra, mert figyelmen kívül hagyja, hogy valamennyien egyedülálló egyéniségek vagyunk. A törvény megköveteli, hogy valamennyi személyt független egyénként kezeljünk. Bár igaz lehet, hogy a kérdéses veszéllyel összefüggésbe hozható iszlám szélsőséges terroristák többnyire muzulmánok és megjelenésre ázsiai jellegzetességeket hordoznak, ez nem adhat alapot olyan feltételezésekre, amelyek értelmében minden muzulmán vagy minden ázsiai megjelenésű személy valószínűleg terrorista. ⁽¹³⁾ Ahogyan Lord Hope (a brit Lordok Házának bírása a *Gillan*-ügyben hozott ítéletében) fogalmazott:

„Annak, hogy a közhatalóságok részéről történő faji alapú megkülönböztetést jogellenesnek minősítjük, az a legfőbb oka, hogy egy adott faji csoport egyes

⁽¹²⁾ Ez az elvi nyilatkozat nem a jogesetből származó közvetlen idézet, hanem a kérdésben hozott főbb döntéseket alátámasztó érvelések összefoglalása. Lásd pl.: *Timishev v Russia*, EJEB, 58. bekezdés: „a Bíróság úgy véli, hogy a pluralizmus és a különböző kultúrák tiszteletének elvére épülő modern, demokratikus társadalomban semmi sem teheti objektíven indokolttá az olyan eltérő bánásmódot, amelynek alapját kizárólag vagy döntő mértékben egy személy etnikai származása képezi.” Lásd még: *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v UK*, EJEB, ügyszám: 9214/80, 1985. május 28., 78. bekezdés. Ugyanabban a kérdésben lásd még: *Rosalind Williams Lecraft kontra Spanyolország*, ENSZ EJB, ügyszám: 1493/2006, 2009. július 30., 7.2 bekezdés; CERD (2002): záró megállapítások, 9. bekezdés; CERD (2005): 20. bekezdés. Lásd még: Lord Hope, UKHL: *R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*, 2006, UKHL 12, 44. bekezdés; Hale bárónő, UKHL: *R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al.*, 2004, UKHL 55, 73. bekezdés.

⁽¹³⁾ A *Gillan*-ügy e pontjának magyarázata során Lord Hope Hale bárónő kijelentésére utal, amely szerint a bevándorlási tisztviselők a roma utasokat más utasoknál fokozottabb gyanúval kezelik (a tekintetben, hogy az Egyesült Királyság területére érve menedéjogért kívánnak-e folyamodni). Hale bárónő állítása szerint a tisztviselő „a kérdéses faji csoport tagjaival kapcsolatos olyan feltételezések védelme alapján jár el, amelyek gyakran igazak, és amennyiben igaznak bizonyulnak, megfelelő indokot szolgáltatnának a szóban forgó kedvezőtlenebb bánásmódra. Ugyanakkor „ami igaz lehet egy egész csoportra, az nem feltétlenül igaz a csoport jelentős számú tagjára”. *R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al.*, 2004, UKHL 55, 82. bekezdés. Hale bárónő J. Hartmanni idézi az *Equal Opportunities Commission v Director of Education* ügyben: 2001, HKLRD 690, 86. bekezdés.

tagjainak viselkedéséről szerzett benyomások nem feltétlenül igazak a csoport egészére.”⁽¹⁴⁾

Hasonló okok folytán a megkülönböztető etnikai profilalkotás is hátrányos következményekkel járó tevékenységnek tekinthető. A jogellenes profilalkotás alapján hozott intézkedések növelhetik a faji feszültségeket, és a kisebbségek tagjaiban fokozhatják a rendőrség és a többségi társadalom iránti ellenérzést. E tekintetben az Alapvető Jogok Független Szakértőinek Európai Uniósi Hálózata a következő észrevételt tette:

„A hasonló helyzetű személyekkel szembeni, feltételezett „faji” vagy etnikai hovatartozásuk alapján történő eltérő bánásmód megosztottságot és neheztelést szül, erősíti a sztereotípiákat, és bizonyos csoportokon belül fokozza a bűnözés terjedését, ami tovább erősíti a bűnözés és az etnikai származás közötti általánosító összefüggéseket, mindezek révén pedig [olyan]... hosszú távú következményekkel jár, hogy az ilyen alapon történő megkülönböztető bánásmódot elvi szinten és minden körülmények között jogellenesnek kell tekinteni.”⁽¹⁵⁾

Ha a lakossággal fenntartott kapcsolatok megromlanak, az kedvezőtlenül befolyásolhatja az információgyűjtést és a kisebbségi közösségekkel való együttműködés egyéb formáit is. A dokumentum ezt az alábbiakban részletesen tárgyalja.

2.4. Profilalkotás a törvényes kereteken belül

Mint azt az előző fejezetben említettük, a profilok alkalmazása önmagában nem jogellenes tevékenység, hanem a bűnüldözés jogszerű eszköze. Ebben a részben azt vizsgáljuk, mit jelent mindez a bűnüldöző hatóságok számára, majd tisztázzuk az etnikai profilalkotás szempontjából jogszerű, illetve jogellenes bűnüldözési tevékenységek vagy politikák közötti különbséget.

Annak érdekében, hogy az igazoltatási és átvizsgálási jogkör gyakorlása jogszerűnek minősüljön, olyan profil alkalmazásával kell történnie, amelynek

⁽¹⁴⁾ Lord Hope ítélete a következő ügyben: *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*, 2006, UKHL 12, 44. bekezdés. Lásd az Emberi Jogok Európai Bíróságának a következő ügyben hozott ítéletét: *Gillan and Quinton v. United Kingdom*, EJEB, ügyszám: 4158/05, 2010. január 12.

⁽¹⁵⁾ Az Alapvető Jogok Független Szakértőinek Európai Uniósi Hálózata (2006): 54. bekezdés

alapja nem csupán a faji, etnikai vagy vallási hovatartozás. ⁽¹⁶⁾ Ez nem jelenti azt, hogy a faji, etnikai vagy vallási ismérveket figyelmen kívül kell hagyni. Ugyanakkor a lakosság valamennyi tagját azonos bánásmódban kell részesíteni, hacsak nem áll fenn olyan konkrét ok, amely indokolja az eltérő bánásmódot. E tekintetben az Európai Rendőrtikai Kódex kimondja, hogy:

„A rendőrségnek tisztességes módon, a pártatlanság és a diszkriminációmentesség elveinek megfelelően kell teljesítenie feladatait.” ⁽¹⁷⁾

Elképzelhető, hogy az etnikai, faji vagy vallási hovatartozás felkelti a rendőr gyanúját, az intézkedéshez azonban további indokok is szükségesek. A „további indokok” mibenléte a nemzeti törvényekben foglalt követelményektől függ. Az általános kiindulópont megköveteli, hogy a „gyanút” „ésszerű indokokra” alapozzák (pl.: egy meghatározott helyzetben való gyanús vagy szokatlan viselkedés). ⁽¹⁸⁾ Bizonyos esetekben alacsonyabb a követelményszint, amely szakmai megérzés alapján is lehetővé teheti a jogkörök alkalmazását. ⁽¹⁹⁾

Egy adott etnikai, faji vagy vallási kisebbség tagjának igazoltatása és átvizsgálása természetesen nem szükségszerűen jogellenes. Bizonyos esetekben az etnikai, faji vagy vallási hovatartozás olyan tényező lehet, amelyet a rendőrök jogszerűen figyelembe vehetnek. Képzeljük el például, hogy a rendelkezésre álló információk azt sugallják, hogy a város egyik részén bankrablás van készülődben, amelyet egy kínai származású bűnszervezet fog elkövetni. Ilyen körülmények között a rendőrök jogosan ítélik úgy, hogy egy adott fajra jellemző külső megjelenés segíthet meghatározni, hogy egy adott személy szóba jön-e lehetséges gyanúsítottként. ⁽²⁰⁾ A törvény csupán annyit ír elő, hogy az adott személy faji hovatartozásán kívül egyéb okoknak is indokolniuk kell azt, hogy a rendőrök az illetővel szemben a lakosság többi részétől eltérő bánásmódot alkalmaznak.

⁽¹⁶⁾ Ez még akkor is érvényes, ha a rendőrök átfogó jogkörrel rendelkeznek. Az Egyesült Királyság terrorizmusról szóló 2000. évi törvényének 44-47. szakasza például lehetővé teszi, hogy a rendőröknek olyan felhatalmazást adjanak, amelynek értelmében bárkit igazoltathatnak és bizonyos tárgyak keresése céljából átvizsgálhatnak anélkül, hogy fennállna a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja. Mindazonáltal az Egyesült Királyság Parlamentjének Felsőháza megállapította, hogy ez a jogkör továbbra is csak a megkülönböztetés tilalmának elvével összhangban alkalmazható. *R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*, 2006, UKHL 12. Lásd még az Emberi Jogok Európai Bíróságának a következő ügyben hozott ítéletét: *Gillan and Quinton v. United Kingdom*, EJEB, ügyszám: 4158/05, 2010. január 12.

⁽¹⁷⁾ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2001): 40. bekezdés.

⁽¹⁸⁾ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2001): 40. bekezdés.

⁽¹⁹⁾ Lord Brown, UKHL: *R (on the application of Gillan et al v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*, 2006, UKHL 12, 78-79. bekezdés.

⁽²⁰⁾ Hale bárónő, UKHL: *R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al.*, 2004, UKHL 55, 92. bekezdés. Hasonlóképpen Lord Scott, UKHL: *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*, 2006, UKHL 12, 80., 81. és 82. bekezdés.

Ennek az oknak az adott személyre jellemzőnek kell lennie. ⁽²¹⁾ Elképzelhető, hogy gyanúsán viselkedik, vagy szokatlan tárgy van nála, esetleg más módon hívja fel magára a figyelmet. ⁽²²⁾ Előfordulhat az is, hogy az illető megfelel egy konkrét gyanúsított személyleírásának. A lényeg az, hogy etnikai, faji vagy vallási hovatartozása nem az egyetlen, illetve fő oka annak, hogy igazoltatták és átvizsgálták, vagy egyéb rendőri intézkedést foganatosítottak vele szemben.

Ez nem jelenti azt, hogy a rendőröknek bizonyos körülmények között ne lenne joga ahhoz, hogy csak egy adott faji vagy vallási csoport tagjait igazoltassák, amennyiben a döntés alapjául nem pusztán e személyek faji, etnikai vagy vallási hovatartozása szolgál. Vegyük például egy csoport illegális bevándorló esetét, akik valamennyien nem „fehérek” voltak, és úgy döntöttek, hogy tartózkodási engedélyük megadásának megtagadása elleni tiltakozásként elfoglalnak egy középületet. Ezek a személyek nyíltan tiltakoztak az ellen, hogy tartózkodásukat az engedélyek megtagadása révén nem legalizálták. A rendőrség kiűrtette az épületet, és csupán a tiltakozókat tartóztatta fel, akik történetesen valamennyien nem „fehérek” voltak. Jóllehet a rendőrség csupán nem „fehér” bőrszínű személyeket állított meg, ez nem jelenti szükségszerűen azt, hogy faji vagy etnikai alapú hátrányos megkülönböztetést alkalmaztak. Azért nem, mert más okuk is volt azt feltételezni, hogy a kérdéses személyek jogsértést követtek el (illegálisan tartózkodtak az országban). E feltételezés alapját az érintett személyek saját bevallása képezte. E személyeket tehát azért részesítették a többi lakostól eltérő bánásmódban, mert a helyzetük objektív szempontból különbözőt a többiekétől, hiszen bevallották, hogy illegálisan tartózkodnak az országban. ⁽²³⁾

Képzeliük el ugyanezt a helyzetet némileg másképp, amikor a tiltakozók egyike sem vallja be, hogy jogsértést követett el. Ha a rendőrök az épület kiűrtése során kizárólag a bőrszínük miatt valamennyi nem fehér bőrű személyt megállíttának, az megkülönböztetésnek minősülne. A rendőröknek egyéb tényezőkkel is indokolniuk kellene az adott személyekkel szembeni gyanújukat, például azok viselkedésével. ⁽²⁴⁾

⁽²¹⁾ „Egy dolog annak elfogadása, hogy egy személy etnikai származása részét (és néha jelentős részét) képezi a róla készült profilnak; az azonban egészen más (és teljességgel elfogadhatatlan), ha valamely személy profilját kizárólag etnikai származására hivatkozva alkotják meg. Az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazására vonatkozó döntés során a rendőröknek nyilvánvalóan egyéb tényezőket is figyelembe kell venniük.” Lord Brown, UKHL: *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*, 2006, UKHL 12, 91. bekezdés.

⁽²²⁾ Lord Scott, UKHL: *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*, 2006, UKHL 12, 67. bekezdés.

⁽²³⁾ Ez a helyzet állt fenn a *Cissé v France (Elfogadhatóság)* ügyben; EJEB, ügyszám: 51346/99, 2001. január 16.

⁽²⁴⁾ A példa hasonló az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága *Rosalind Williams Lecraft kontra Spanyolország* ügyéhez (ügyszám: 1493/2006, 2009. július 30.), amelyben egy rendőr kizárólag fekete bőrszíne miatt igazoltatott egy nőt, és automatikusan azzal gyanúsította, hogy illegális bevándorló, annak ellenére, hogy semmi egyéb oka nem volt ezt feltételezni.

Nézzünk egy második példát. Egy sor brutális kegyetlenséggel végrehajtott rablás után, amelyet állítólag két sötét bőrű férfi követett el az ausztriai Bécs városában, a bűnüldöző tisztviselők azt a parancsot kapták, hogy valamennyi csoportosan közlekedő fekete bőrű férfit állítsanak meg és igazoltassanak. Közfelháborodást követően pontosították a parancsot, amely így a „körülbelül 25 éves, 170 cm magas, vékony testalkatú, ... könnyű tollkabátot viselő fekete afrikai férfiakra” vonatkozott. ⁽²⁵⁾ A rendőrség egy nap alatt 136 fekete bőrű férfit igazoltatott és vizsgált át, de egyikük esetében sem találtak kapcsolatot a rablásokkal. ⁽²⁶⁾

Az eredeti gyanúsított személyleírás alapján történő igazoltatás feltehetőleg közvetlen megkülönböztetésnek minősülne, a második profil alkalmazása azonban valószínűleg nem. Egyértelmű, hogy az azonosítás szempontjából fontos a gyanúsított etnikai hovatartozása. Ez azonban nem lehet az illetővel szembeni bűnüldözési intézkedések kizárólagos oka. A fenti esetekből az következik, hogy a rendőri fellépéshez szükséges „gyanúnak” (akár az „ésszerű indok”, akár alacsonyabb szintű követelmény írja ezt elő) az adott személy viselkedésén vagy olyan hasonló tényezőkn kell alapulnia, amelyek révén e személy felhívja magára a figyelmet, és nem alapulhat olyan tulajdonságokon, mint a faji, etnikai vagy vallási hovatartozás.

 A profilalkotás megkülönböztető jellegűnek (és ezért jogellenesnek) minősül, ha egy személy esetében rendőri jogkörök alkalmazására kerül sor, és ennek kizárólagos vagy fő oka az adott személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozása.

Annak érdekében, hogy a rendőri jogkörök gyakorlása ne minősüljön megkülönböztető jellegűnek, az erre irányuló döntéshez az adott személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozásán túl egyéb feltételeknek is teljesülniük kell, még akkor is, ha a faji, etnikai és vallási hovatartozás az adott intézkedés vagy eljárás szempontjából releváns.

Az adott személyre jellemző további tényezők követelménye biztosítja, hogy a rendőrök nem alkalmaznak olyan eljárást vagy stratégiát, amely a faji, etnikai vagy vallási jellemzőket automatikusan összefüggésbe hozza a bűnelkövetői magatartással.

⁽²⁵⁾ Az Alapvető Jogok Független Szakértőinek Európai Unió Hálózata (2006): 48. bekezdés

⁽²⁶⁾ AMNESTY INTERNATIONAL (2009): 35. o.

Csökken a megkülönböztető etnikai profilalkotás veszélye, ha a gyanúsított azonosításához szükséges „ésszerű indok” alapján egy adott személyt a többiek közül kiemelő viselkedési tényezőkhöz képezik.

2.5. Közvetett megkülönböztetés az etnikai profilalkotás során

Ha a rendőrök olyan utasítást kapnak, illetve tudatos vagy nem tudatos előítéletek alapján maguk úgy döntenek, hogy faji, etnikai vagy vallási hovatartozásuk miatt igazoltnak bizonyos személyeket, az közvetlen megkülönböztetésnek minősül. Az egyénnel szembeni eltérő bánásmódra vonatkozó döntés meghozatalakor alkalmazott feltétel (még akkor is, ha ez csak személyes előítélet formájában létezik) nyilvánvalóan jogellenes. Megkülönböztetés azonban közvetett módon is előfordulhat. Közvetett megkülönböztetés valósul meg a következő esetekben: ⁽²⁷⁾

- a. Látszólag pártatlannak tűnő szabály alkalmazásakor (pl.: minden tizedik gépkocsi leállítása X városban 21:00 és 01:00 óra között)
- b. A gyakorlatban azonban – más csoportokkal összehasonlítva – ez jellemzően hátrányosabban érint egy adott etnikai, faji vagy vallási csoportot (pl.: az

⁽²⁷⁾ A „közvetett megkülönböztetés” fogalmát az Európai Közösség jogszabályai, illetve az Európai Bíróság (EB) és az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) jogesetei is meghatározzák. Ahhoz, hogy értékelni tudjuk az Európai Bíróság megközelítését, hasznos megvizsgálni a 170/84. sz. *Bilka-Kaufhaus GmbH kontra Karin Weber von Hartz* ügyet (EBHT, 1986, 1607. o.), amelyben a bíróság meghatározta a közvetett megkülönböztetés fogalmát egy olyan vállalati gyakorlattal összefüggésben, amely a részmunkaidőben dolgozó munkavállalókat kizárta a foglalkoztatási nyugdíjprogramban való részvételből, ami jóval több nőt érintett, mint férfit. Az Európai Bíróság által kidolgozott felmérés szerint a közvetetten megkülönböztető jellegű intézkedések indokoltak lehetnek, ha a munkaadó részéről „valódi szükségletet” elégítenek ki, és a cél eléréséhez használt eszközök „megfelelőek és szükségesek”, illetve arányosak. Másrészről az EJEB közvetett megkülönböztetéssel kapcsolatos álláspontját az 57325/00. sz. *D.H. v. Czech Republic* ügyben 2007. november 13-án hozott ítélet szemlélteti. Az ügy tárgya a roma gyermekeket ért közvetett megkülönböztetés volt, akiket aránytalanul nagy számban helyeztek el tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek számára fenntartott speciális iskolákban, megsértve ezzel az emberi jogokról szóló európai egyezmény 14. cikkét. A jogszabályi meghatározások tekintetében a faji egyenlőségről szóló 2000/43/EK irányelv, a foglalkoztatási esélyegyenlőségről szóló 2000/78/EK irányelv, valamint a nemek közötti egyenlőségről szóló, „átdolgozott” 2006/54/EK irányelv különösképpen érvényes. Kifejezetten a faji egyenlőségről szóló irányelv 2. cikke a következőképpen magyarázza a szókapcsolat jelentését: „közvetett megkülönböztetés áll fenn, ha egy látszólag semleges rendelkezés, feltétel vagy gyakorlat az egy faji vagy etnikai származású személyeket más személyekhez képest különösen hátrányosan érint, kivéve ha ez a rendelkezés, feltétel vagy gyakorlat jogszerű céllal objektív módon igazolható, továbbá e cél megvalósításának eszközei megfelelőek és szükségesek.”

X városban ebben az időszakban autózó lakosok 60 százaléka afro-karibi származású, jöllehet a város és a környező területek lakosságának csupán 30 százaléka afro-karibi).

A közvetett megkülönböztetés alapos indokoltság esetén azonban lehet jogszerű. A közvetett megkülönböztetés indokolt, amennyiben:

- a. Az eltérő bánásmódot jogszerű cél érdekében alkalmazzák (pl.: ellenőrzés lopott gépjárművek keresésekor);
- b. Az alkalmazott intézkedés arányban áll az elérendő céllal (pl.: a vizsgálatok szerint X városban nagyszámú lopott jármű található).

Jöllehet a bíróságok elfogadták, hogy előfordulhat közvetett megkülönböztetés, a közvetett megkülönböztetés eseteit, illetve indokának helytelen vagy aránytalan voltát igen nehéz bizonyítani. Ez abból fakad, hogy annak bizonyításához, hogy egy meghatározott csoportot más csoportokkal összehasonlítva kedvezőtlenebb bánásmódban részesítenek, illetve hogy az intézkedés nem áll arányban az elérendő céllal, statisztikai adatokra kell támaszkodni. ⁽²⁸⁾ A fenti példában ideális esetben számos tényezőt figyelembe kellene venni ahhoz, hogy meg lehessen határozni a „tények” és a megkülönböztető gyakorlat közötti kölcsönhatást; ilyen például: (a) a város és a környező terület lakossága (mivel esténként az emberek szórakozás céljából beutóznak a városba) etnikai származás szerint; (b) a gépjárművet vezető lakosok etnikai származás szerint; (c) a város egyes területein bizonyos időben gépjárművet vezető lakosok etnikai származás szerint; (d) az igazoltatások nyomán végrehajtott letartóztatások/jogi eljárások száma (a „találati arány”) az egyes helyszíneken bizonyos időben történő igazoltatások számához viszonyítva, etnikai származás szerint, valamint az igazoltatható lakosság viszonylatában.

Részletes adatokkal bizonyítható, hogy X város fokozott rendőri ellenőrzése bizonyos csoportokat aránytalanul hátrányosan érint, és nem jár sok „sikerrel” (vagyis kevés bűncselekményre derül fény), ezért egy másfajta ellenőrző stratégia (amely nem túlnyomórészt egy adott etnikai csoport tagjait érinti) arányosabb

⁽²⁸⁾ Lásd pl.: *D.H. v. Czech Republic*, ügyszám: 57325/00, EJEB, 2007. november 13., 192-193. bekezdés; Az EJEB egy további jelentős ítélete, amely rámutat a statisztikai adatoknak a megkülönböztető eljárások feltárásában játszott fontos szerepére, az *Opuz v. Turkey* ügy, ügyszám: 33401/02, EJEB, 2009. június 9., 192-202. bekezdés. Lásd még: *Oršuš and Others v. Croatia*, ügyszám: 15766/03, EJEB, 2008. július 17. Hasonlóképpen az Európai Bíróság is erősen támaszkodott a statisztikai adatokra, amikor megállapította, hogy két hasonló helyzetű csoporttal szemben eltérő bánásmódot alkalmaztak (elsősorban a foglalkoztatás hatáskörében elkövetett nemi alapú megkülönböztetés összefüggésében): *C-167/97. sz. Seymour-Smith és Perez* ügy, EBHT, 1999, I-623. o.; *C-256/01. sz. Allonby kontra Accrington & Rossendale College és társai* ügy, EBHT, 2004, I-873. o.; és *C- 300/06. sz. Voß kontra Land Berlin* ügy, EBHT, 2007, I-10573. o.

és megfelelőbb bűnüldözési módszer lenne. Sajnálatos módon a legtöbb országban nem állnak rendelkezésre ilyen adatok: a statisztikák csupán elvétve tartalmaznak faji, etnikai vagy vallási kategóriákat. Ez azzal magyarázható, hogy számos nemzeti hatóság félreértelmezi az „érzékeny” adatok gyűjtésére vonatkozó adatvédelmi szabályokat, hogy kizárja az olyan összesített statisztikai adatok gyűjtését, amelyek alapján meg lehetne határozni a rendőrség számára tényleges eredménnyel nem járó, megkülönböztető gyakorlatokat. ⁽²⁹⁾

* Etnikai statisztikák

Az etnikai profilalkotással összefüggő közvetett megkülönböztetésre vonatkozó állítás bizonyításához létfontosságú, hogy rendelkezésre álljanak a rendőri jogkörök alkalmazásával kapcsolatos statisztikai adatok, mégpedig faji, etnikai vagy vallási hovatartozás szerinti bontásban. Sajnálatos módon ilyen „etnikai” jellegű adatok a legtöbb országban nem állnak rendelkezésre. Az ilyen jellegű adatgyűjtés legfőbb akadálya az a nemzeti intézmények által vallott, elterjedt nézet, amely szerint az ilyen adatok gyűjtése összeegyeztethetetlen a magánélet védelmével kapcsolatos előírásokkal, különösképpen az adatvédelmi jogszabályokkal. Az érzékeny információkat tartalmazó adatokkal való visszaélés kockázata ellenére a törvény megfelelő biztosítékok esetén lehetővé teszi, hogy megfelelő egyensúly alakuljon ki a személyes adatok védelme és az ilyen jellegű adatgyűjtés szükségessége között, amely tevékenység célja a közhatóságok részéről történő megkülönböztetés megelőzése. ⁽³⁰⁾

Továbbá az Alapjogi Ügynökség (FRA) EU-MIDIS felméréseinek eredményei szerint (lásd alább) a 23 500, valamely uniós tagállamban élő, etnikai kisebbségi vagy bevándorló státuszú megkérdezett 65 százaléka népszámlálás keretében hajlandó lenne névtelen adatokat szolgáltatni etnikai származására vonatkozóan, ha ezek az adatok felhasználhatók lennének a megkülönböztető jellegű gyakorlatok elleni küzdelemben. ⁽³¹⁾

⁽²⁹⁾ Lásd az európai adatvédelmi biztos véleményét (2009/C 276/02); az Európai Parlament állásfoglalását (2010/C 16 E/08., 44-49. o.); és a Bizottság jelentését a 2000/43/EK irányelv alkalmazásáról (COM (2006) 643).

⁽³⁰⁾ Lásd különösképpen: Simon (2007).

⁽³¹⁾ Az EU-MIDIS felmérés A5a kérdése a következőképpen szól: Támogatná vagy ellenezné, hogy etnikai hovatartozására vonatkozóan népszámlálás keretén belül névtelenül adatokat szolgáltatasson, ha ez elősegíthetné a megkülönböztetés elleni küzdelemet [ORSZÁG] területén?

3. A megkülönböztető etnikai profilalkotás által a rendfenntartás és a közösségek számára felvetett problémák

Az általános faji, etnikai vagy vallási kategóriákon alapuló profilalkotásnak számos hátránya lehet. A bűnüldözés szempontjából a legfőbb nehézséget az jelenti, hogy az ilyen profilalkotás feszültté teheti a kisebbségi közösségekkel való kapcsolatokat. ⁽³²⁾ Mindez alááshatja a lakossági együttműködésen alapuló hatékony rendfenntartási módszereket, és az érintett közösségeken belül ellenérzést szülhet. Kétséges továbbá, hogy az általános profilalkotás a bűntények felderítése terén tényleges hatékonysággal bír, vagyis valóban növeli az igazoltatási és átvizsgálási intézkedések sikerének mértékét (más néven a „találati arányt”). Ebben a fejezetben először bemutatjuk az Alapjogi Ügynökség EU-MIDIS felmérését, amelynek eredményeit felhasználva szemléltetünk bizonyos kérdéseket, majd e kérdéseket egyenként is megvizsgáljuk.

Előjáróban érdemes megjegyezni, hogy amennyiben a profilalkotás megkülönböztető jellegű vagy jogellenes módon történik, a bűnüldöző hatóságok ellen jogi eljárás indítható. Ez történhet a rendőrségi panaszkezelő hatóságok által megvalósított belső ellenőrzés formájában, a hagyományos polgári és büntetőbírói rendszerben, illetve a megkülönböztetés tilalmával foglalkozó szakosodott panaszkezelő testületek bevonásával. Mindez önmagában is jelentős források felhasználásával járhat, valamint ronthatja a rendőrök közhangulatát, ezáltal pedig akadályozhatja a rendfenntartó munkát.

3.1. Az EU-MIDIS felmérés

A fejezetben használt adatok egy része az Alapjogi Ügynökség „Az Európai Unió felmérése a kisebbségekről és a hátrányos megkülönböztetésről” című, más néven EU-MIDIS felméréséből származik. Az útmutatóban szereplő eredményeket a felmérésből származó és a bűnüldözésről szóló „Középpontban

---

⁽³²⁾ Lásd: EBESZ (2006).

az adatok” című jelentés egészíti ki, amelyben részletesen is megtalálhatók az eredmények. ⁽³³⁾

Bizonyos csoportoknak a rendőrségi profilalkotási gyakorlattal kapcsolatos tapasztalatairól készített néhány kutatási tanulmányt kivéve nehéz olyan tényszerű adatokat találni, amelyek dokumentálják a rendőrségi profilalkotás mértékét és jellegét. E bizonyíték nélkül körülményes annak bizonyítása, vajon léteznek-e eltérések a különböző csoportokkal szembeni rendőri intézkedések között, és – amennyiben igen – lehet-e az ilyen különbségek oka a megkülönböztető profilalkotási gyakorlat.

Az EU 27 tagállama közül jelenleg az Egyesült Királyság az egyetlen, ahol módszeresen gyűjtik az igazoltatási adatokat, ideértve az igazoltatott személyek etnikai hovatartozására vonatkozó információkat is. 2007 áprilisa és 2008 márciusa között például az angliai és a walesi rendőrség 1 205 841 személyi igazoltatás adatait gyűjtötte össze, köztük az etnikai származásra vonatkozó, önbevalláson alapuló információkat is. ⁽³⁴⁾ Fontos szempont, hogy ezek az adatok nyilvánosan hozzáférhetők, így elősegíthetik a rendőrség elszámoltathatóságát, illetve esetleges reformját, amennyiben nyilvánvalóvá válik, hogy a lakosság kisebbségi csoportjainak ellenőrzése során indokolatlan különbségek tapasztalhatók.

Mivel az ilyen jellegű adatok a legtöbb tagállamban hiányoznak, az Alapjogi Ügynökség úgy döntött, hogy az „EU-MIDIS” felmérés néhány kérdése kiterjed majd a válaszadók rendőri igazoltatással kapcsolatos tapasztalataira, illetve az igazoltatás során általuk érzékelt „etnikai profilalkotásra”.

Az EU-MIDIS rendőri igazoltatással kapcsolatos eredményei 23 500, valamely uniós tagállamban élő, etnikai kisebbséghez tartozó vagy bevándorló személyt tartalmazó minta alapján születtek, és összehasonlíthatók a tíz tagállamból származó 5000 többségi társadalmi lakost számláló almintával, amelynek tagjait szintén megkérdezték a rendőri igazoltatással kapcsolatos tapasztalataikról, és akik a kisebbségi válaszadókkal megegyező városrészekben éltek. Összefoglalva,

---

⁽³³⁾ *EU-MIDIS – Data in Focus Report – Law Enforcement and Minorities*, 2010. Lásd még: *EU-MIDIS – Main Results Report* (2009. december); ez a jelentés a rendőri igazoltatással és a profilalkotás érzékelésével kapcsolatos adatokat tartalmazza a megkérdezettek általános csoportjai szerint – például az összes szubszaharai-afrikai vagy az összes észak-afrikai válaszadó esetében.

⁽³⁴⁾ A rendőrség és a büntetőeljárásban alkalmazott bizonyítás szabályairól szóló 1984. évi törvény (PACE) 1. szakasza és egyéb jogszabályok, a büntetőjogi és közrendről szóló 1994. évi törvény 60. szakasza, valamint a terrorizmusról szóló 2000. évi törvény 44. szakaszának (1) és (2) bekezdése értelmében végzett igazoltatások száma. Az igazoltatott és átvizsgált személyek által „önbevallás” alapján szolgáltatott (és nem a rendőrség által meghatározott) etnikai információk első alkalommal szerepeltek a 2007 áprilisa és 2008 márciusa közötti időszakra vonatkozó jelentésben. Lásd: *MINISTRY OF JUSTICE* (2009).

a felmérés eredményei az első európai uniós szintű kutatásként szolgálnak a kisebbségeket érintő rendőri igazoltatások mértékéről és jellegéről, ideértve azt is, hogy a kisebbségek tagjai megkülönböztető jellegűnek érzékelik-e a rendőri igazoltatásokat.

* Figyelmeztetés:

A felmérés eredményei nem értelmezhetők döntő bizonyítékként arra vonatkozóan, hogy létezik a megkülönböztető jellegű rendőri profilalkotás gyakorlata.

Az EU-MIDIS jelzi, hol tapasztalhatók különbségek a 27 tagállamban megvizsgált kisebbségi csoportok között, valamint a tíz tagállamban megkérdezett kisebbségek és többségi társadalmi lakosok között az alábbi területek tekintetében:

Az igazoltatott személyek száma: hány személyt igazoltattak egy 12 hónapos időszak során a megkérdezettek százalékos arányában kifejezve?

Az igazoltatások gyakorisága: a rendőrség által az elmúlt 12 hónapban igazoltatott személyek esetében erre milyen gyakran került sor?

Az igazoltatások jellege: hol történt az igazoltatás és mit tettek a rendőrök; a megkérdezettek véleménye szerint a rendőrök tiszteletlenül bántak velük?

Az eredmények közötti eltérések egyik magyarázata lehet a megkülönböztető jellegű rendőri gyakorlat. E tekintetben megjegyzendő, hogy csupán a kisebbségi válaszadókat kérdezték arról, vajon érzésük szerint a rendőrség etnikai származásuk vagy bevándorló háttérük miatt eltérő bánásmódban részesítette-e őket. Ugyanakkor mind a kisebbségi, mind a többségi lakosokat megkérdezték, hogy legutóbbi igazoltatásuk alkalmával a rendőrök tiszteletlenül bántak-e velük (részletek az útmutató további részében, illetve a bűnüldözésről szóló „Középpontban az adatok” című jelentésben).

Mit árulnak el az EU-MIDIS eredményei a kisebbségek és a többségi társadalom rendőri igazoltatásokkal kapcsolatos tapasztalatairól? Ha megvizsgáljuk azon tíz tagállam felmérési eredményeit, amelyekben megkérdezték a kisebbségi válaszadókkal megegyező városrészekben lakó többségi társadalmi lakosok alkotta kontrollcsoportot, számos különbség fedezhető fel az igazoltatások mértéke, gyakorisága és jellege között; például:

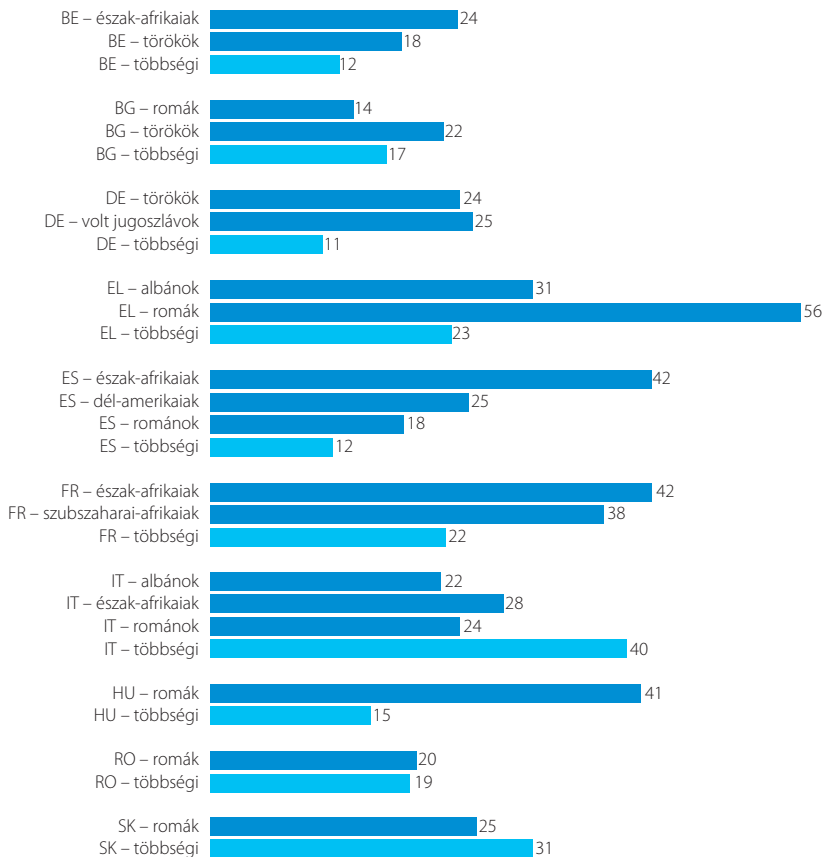
- **Az igazoltatott személyek száma – lásd az 1. ábrát:**
  - A többségi társadalommal összehasonlítva a rendőrség általában több kisebbségi származású személyt igazoltatott.
  - Az elmúlt 12 hónapban a tíz tagállamban a kisebbségeket általában 28 százalékos arányban igazoltatták, szemben a többségi társadalom esetén tapasztalt 20 százalékos aránnyal.
  - A tíz tagállamból hétben többször igazoltatták a kisebbségi, mint a többségi társadalom tagjait.
- **Az igazoltatások gyakorisága – lásd a 2. ábrát:**
  - A kisebbségi csoportok rendőrség által igazoltatott tagjait a 12 hónapos időszak során általában több alkalommal igazoltatták, mint a többségi lakosokat.
  - Ha megnézzük, mely csoportok jelezték, hogy az elmúlt 12 hónapban háromszor vagy annál többször estek át rendőri igazoltatáson, azt látjuk, hogy ebben a kategóriában kizárólag kisebbségi csoportok szerepelnek.
- **Az igazoltatások körülményei és jellege ⁽³⁵⁾:**
  - Az igazoltatáskor a többségi megkérdezettek 70-98 százaléka magángépjárműben ült. Ehhez képest a magángépjárműben történő igazoltatás valószínűsége az egyes vizsgált kisebbségek között jelentős ingadozásokat mutat, és a kisebbségi válaszadókat a többségi lakosoknál nagyobb valószínűséggel igazoltatják tömegközlekedési eszközökön, illetve az utcán; ez önmagában olyan helyzetre utal, amelyben nagyobb valószínűséggel történik profilalkotás, hiszen könnyebb látni az embereket, ha nem ülnek gépjárműben.
  - Összességében a többségi társadalomhoz tartozó megkérdezettek jellemzően úgy gondolták, hogy a rendőrség az igazoltatás során tiszteletteljesen bánt velük, míg több kisebbségi válaszadó azt jelezte, hogy a rendőrök tiszteletlenül bántak velük.

⁽³⁵⁾ További részletekért lásd az EU-MIDIS bűnüldözésről szóló Középpontban az adatok jelentését: *EU-MIDIS – Data in Focus Report – Law Enforcement and Minorities*, 2010.

1. ábra:

**Az elmúlt 12 hónapban igazoltatta a rendőrség
(% az összes válaszadó viszonylatában) ⁽³⁶⁾**

EU-MIDIS, F3-es számú kérdés

⁽³⁶⁾ Az országjelzések feloldása a következő: BE=Belgium, BG=Bulgária, DE=Németország, EL=Görögország, ES=Spanyolország, FR=Franciaország, IT=Olaszország, HU=Magyarország, RO=Románia, SK=Szlovákia.

Az 1. ábrát vizsgálva megállapítható, hogy Olaszország szembetűnő kivételt képez azon általános szabály alól, amely szerint a többségi társadalom tagjait a kisebbségeknél ritkábban igazoltatják; vagyis az olaszországi felmérés eredményei szerint a többségi lakosokat gyakrabban igazoltatják, mint a kisebbségeket. Az eredmények szerint azonban a többségi társadalom tagjait jóval gyakrabban igazoltatják gépjárműben, ami az olaszországi rendőri igazoltatások jellegét tükrözheti, és azt is jelzi, hogy a megkérdezett kisebbségiek alacsonyabb százalékban rendelkeztek gépjárművel, mint a többségi lakosok – ez lehet az oka annak, hogy a többségi társadalom esetében gyakrabban fordult elő igazoltatás, beleértve a forgalmi ellenőrzés keretében megvalósuló igazoltatásokat is.

Az eredmények a tagállamokon belül és közöttük egyaránt változatosságot mutatnak az igazoltatások körülményeit illetően – vagyis a tekintetben, hogy az igazoltatott személy magángépjárműben, tömegközlekedési eszközön vagy gyalogosan közlekedik –, és további vizsgálatot tesznek szükségessé annak érdekében, hogy fel lehessen tárni a társadalom bizonyos rétegeivel szembeni esetleges megkülönböztető bánásmódot eredményező rendőri gyakorlatokat. Fontos, hogy a profilalkotási gyakorlatnak az egyes csoportokra látszólag eltérő hatással lévő nyilvánvaló tendenciáit vizsgálva feltegyük a következő kérdést: a többségi és a kisebbségi társadalom rendőri igazoltatásokkal kapcsolatos tapasztalatai közötti különbségek véletlenszerűek, vagy létezik egy alapvető minta, amely a megkülönböztető jellegű rendőri gyakorlat eredménye lehet?

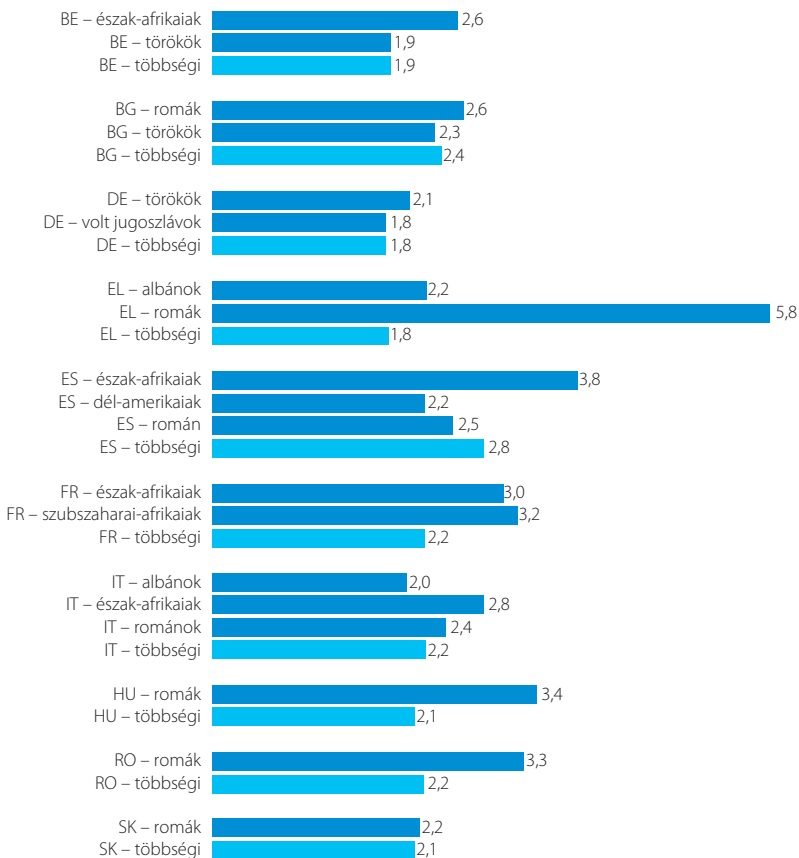
A tíz tagállam többségi és kisebbségi válaszadóinak eredményei közötti statisztikai különbségeket megvizsgálva ⁽³⁷⁾ az EU-MIDIS azt jelzi, hogy ezek a különbségek a legtöbb esetben nem véletlenszerűek. Vagyis **a kisebbségi és többségi társadalom rendőri igazoltatással kapcsolatos tapasztalatai közötti különbségek nem véletlenszerűek – konkrét minta figyelhető meg, amelyre további kutatás keretén belül kell magyarázatot találni.**

A 2. ábrát vizsgálva, amelynek alapján összehasonlíthatjuk a tíz tagállam többségi és kisebbségi lakosaira vonatkozó eredményeket, nyilvánvaló, hogy bizonyos kisebbségi csoportokat rendkívül gyakran ellenőriznek – vagyis 12 hónap alatt többször igazoltatják őket. Görögországban például a roma válaszadókat 12 hónap alatt átlagosan 3,2 alkalommal igazoltatják, míg az albán megkérdezetteket 0,7, a többségi társadalom tagjait pedig 0,4 alkalommal. A tíz tagállamban vizsgált kisebbségi csoportok közül a romákat és az észak-afrikaiakat ellenőrzik a leggyakrabban.

⁽³⁷⁾ 95 százalékos konfidenciaszintnél, Pearson-Chi-négyzet próba.

2. ábra:

**Rendőrségi igazoltatások száma az elmúlt 12 hónapban
(az igazoltatottak között) ⁽³⁸⁾**

EU-MIDIS, F4-es számú kérdés

⁽³⁸⁾ Az országjelzések feloldása a következő: BE=Belgium, BG=Bulgária, DE=Németország, EL=Görögország, ES=Spanyolország, FR=Franciaország, IT=Olaszország, HU=Magyarország, RO=Románia, SK=Szlovákia.

3.2. Etnikai profilalkotás – csupán „hatékony rendfenntartás”?

A bűnüldöző hatóságok gyakran úgy érvelnek, hogy az általános faji vagy etnikai kategóriákat alkalmazó profilalkotás egyszerűen „helyes rendfenntartási gyakorlat” – más szóval hatékony rendfenntartási módszer. Az olyan társadalmi-gazdasági és demográfiai jellemzőket, mint a faj vagy az etnikum, gyakran alkalmazzák a rendfenntartásban a bűnelkövetési minták mutatóiként, és úgy ítélik meg, hogy bizonyos bűncselekmények gyakrabban fordulnak elő egyes kisebbségi közösségek tagjainak körében. Az ennek alapján megfogalmazott érvelés szerint a bűnüldözési stratégiákat úgy kell kialakítani, hogy azok adott bűncselekmények esetén konkrét közösségekre irányuljanak.

Valószínűnek tűnik, hogy az egyes társadalmakban az etnikai csoportok sajátos bűnelkövetési profillal jellemezhetők, amelyet a társadalmi és gazdasági státuszhoz hasonló tényezők is befolyásolnak. ⁽³⁹⁾ Bizonyítékok azonban arra utalnak, hogy az egyes személyek igazoltatásának és átvizsgálásának mértéke nem feltétlenül felel meg az egyes faji vagy etnikai csoportok bűnelkövetési statisztikáinak. ⁽⁴⁰⁾

A rendőri igazoltatások „hatékonyságának” ellenőrzéséhez két területről szükséges adatokat gyűjteni: először is szükség van a **„társadalmi aránytalanságra”** vonatkozó adatokra, amelyek alapján meghatározható, milyen hatással vannak a jelenlegi igazoltatási és átkutatási gyakorlatok a különböző faji/etnikai csoportokra a teljes lakosságra vetített arányuk, illetve az egyes helyszíneken és időpontokban az igazoltatáshoz „rendelkezésre álló” lakosok számának tekintetében. Továbbá adatokat kell gyűjteni a rendőri igazoltatások tényleges **„találati arányáról”**, amely egyszerűen azt jelenti, hogy az érintett rendőr talált-e törvénysértést igazoló bizonyítékot.

* A „találati arány” és a „társadalmi aránytalanság” meghatározása

A **„találati arány”** a törvénysértést igazoló bizonyítékot feltáró igazoltatások és átvizsgálások arányára utal, amelyek büntetőjogi eljárást – például letartóztatást – eredményezhetnek.

⁽³⁹⁾ MODOOD ET AL. (1997); GROSS – LIVINGSTON (2002): 1413. és 1415. o.; HARCOURT (2004): 1329-1330. o.

⁽⁴⁰⁾ Phillips – Bowling (2002); Delsol – Shiner (2006): 241-263. o.

Egy példa: „találat” lehet, ha egy bűnüldözési tisztviselő arra utaló bizonyítékot talál, hogy egy személy vagy az általa vezetett gépjármű illegális kábítószer birtokában van, vagy ilyet szállít.

A legtöbb tagállam büntetőjogi adatai nem teszik lehetővé az egyes események, illetve ügyek alakulásának nyomon követését a büntető igazságszolgáltatási rendszerben, így jelenleg nem lehet megállapítani, hogy egy letartóztatás eljárással, illetve azt követően vádemeléssel zárul-e. A „találati arány” éppen ezért nem döntő bizonyíték arra vonatkozóan, hogy az igazoltatott személy törvénysértést követett el.

„**Társadalmi aránytalanságról**” akkor beszélhetünk, ha a társadalom egyes etnikai csoportjainak tagjaival szemben egy adott terület teljes lakosságára vetített arányukhoz viszonyítva más csoportoknál gyakrabban foganatosítanak rendőri intézkedést. Nem tévesztendő össze az „arányosság” jogi vizsgálatával. Ha tehát egy adott területen élő és ott átutazó személyek 90 százaléka fehér és 10 százaléka nem fehér bőrű, és az adott területen végrehajtott rendőri igazoltatások és átvizsgálások 50 százaléka nem fehér bőrű személyeket érint, ez azt jelzi, hogy az igazoltatásokat és átvizsgálásokat a lakosság egy adott szegmense esetében aránytalan mértékben alkalmazzák. Elvárható lenne, hogy az igazoltatások és átvizsgálások aránya jobban igazodjon az egyes csoportok teljes lakosságához viszonyított arányához.

Az EU-MIDIS felmérésnek a tíz tagállam többségi és kisebbségi lakossága által tapasztalt rendőri igazoltatások számára és gyakoriságára vonatkozó eredményei (lásd az 1. és 2. ábrát) önmagukban nem utalnak megkülönböztető jellegű rendőrségi profilalkotásra, mivel tükrözhetnek olyan bűnelkövetési mintákat az egyes városrészekben és közösségekben, amelyek fokozottabb rendőri beavatkozásokhoz vezetnek. Ha azonban megvizsgáljuk a megkérdezettek által legutóbb tapasztalt igazoltatás eredményéről szóló felmérési adatokat, amelyek számos arra vonatkozó kérdésre tartalmaznak választ, hogy pontosan hogyan lépett fel a rendőrség, megállapíthatjuk, hogy az igazoltatást követő letartóztatás – ami „találat”-ra utalhat; jelentheti például azt, hogy az igazoltatott személynél illegális kábítószerrel találtak. Összegezve elmondható, hogy a tíz tagállam esetében, ahol – a görögországi kisebbség kivételével – összehasonlítható adatok állnak rendelkezésre a többségi és a kisebbségi lakosságra vonatkozóan, a letartóztatások aránya – amelyek azt jelzik, hogy a rendőrség bizonyítékot talált a törvénysértésre – a többségi és a kisebbségi megkérdezettek esetében sem érte

el a tíz százalékot ⁽⁴¹⁾; a legtöbb esetben azonban a kisebbségeket gyakrabban igazoltatták, mint a többségi lakosokat (lásd a 2. ábrát).

A letartóztatás a legtöbb esetben *jelezheti*, hogy bűncselekmény történt; ha azonban az igazoltatáson túl nem került sor további intézkedésre, a felmérés eredményei inkább fokozott ellenőrzésre utalnak, amely a legkedvezőbb esetben a *bűnprevenálás* részeként értelmezhető, ugyanakkor feltehetőleg nem minősül a *bűnözés* hatékony *visszaszorításának*.

Az EU-n belül az Egyesült Királyságban gyűlt össze a legtöbb hivatalos adat a rendőri igazoltatásokra és a „találati arányra” vonatkozóan. A 2007 áprilisa és 2008 márciusa közötti időszak során a terrorizmusról szóló törvény 44. cikke (1) bekezdésének értelmében 65 217 igazoltatásból 699 letartóztatás történt, ami 1 százalékos találati aránynak felel meg. A terrorizmusról szóló törvény 44. cikkének (2) bekezdése alapján 52 061 igazoltatás során 553 személyt tartóztattak le, ami szintén 1 százalékos találati arányt jelent. Az ellenőrzésekhez szükséges erőforrások mennyiségéhez képest az 1 százalékos találati arány rendkívül alacsonynak tűnik. Ezzel szemben a szeptember 11-i merényletet követő terrorizmusellenes rendőri ellenőrző intézkedések igen jelentős kedvezőtlen hatást gyakorolnak bizonyos közösségekre, tekintve, hogy a gyanúsított közösségek legtöbb tagjának nincs kapcsolata a terrorizmussal.

Az Európai Uniót kívül a profilalkotással kapcsolatos kutatások az Egyesült Államokban a legfejlettebbek. Az New York City-i rendőrség igazoltatási és „motoszási” (átvizsgálási) gyakorlatáról szóló 1999-es tanulmány felvázolja az aránytalanságra és a találati arányokra vonatkozó eredményeket. Ezek alapján a 175 000 dokumentált eset áttanulmányozását követően megállapítható, hogy jöllehet a New York-i latin-amerikai lakosság aránya hozzávetőleg 22 százalék, az igazoltatott és megmotoszott személyek 33 százaléka volt latin-amerikai. A „fekete” (afro-amerikai) lakosság aránya körülbelül 24 százalék, ennek ellenére közülük került ki az igazoltatott és megmotoszott személyek 52 százaléka. ⁽⁴²⁾ Ezzel szemben a város 40 százalékát kitevő fehér bőrű lakosság csupán az igazoltatott és megmotoszott személyek 10 százalékát tette ki; az adatok pedig mindezek ellenére a fehérek között 12,6, a latin-amerikaiak esetében 11,5, a „feketék” esetében pedig 10,5 százalékos találati arányt jeleztek. Összefoglalva tehát az adatok megkérdőjelezik a nem megfelelően célzott profilalkotási gyakorlatok hatékonyságát és alátámasztják a megkülönböztető profilalkotásra vonatkozó állításokat.

⁽⁴¹⁾ A rendőrség által igazoltatott válaszadók további tapasztalataival kapcsolatos részletekért lásd az EU-MIDIS bűnűldözésről szóló Középpontban az adatok jelentését.

⁽⁴²⁾ SPITZER (1999).

3.2.1. A viselkedés előtérbe helyezése a faji vagy etnikai jellemzők helyett

A drogfutárokról végzett kutatások eredményei azt bizonyítják, hogy amennyiben az általános elkövetői profilból (nem pedig egy konkrét gyanúsított személyiségprofiljából) eltávolítjuk a faji és etnikai jellemzőket, valamint a rendőröket konkrét, nem etnikai jellegű tényezők vizsgálatára szólítjuk fel, azzal javítható az ellenőrzések hatékonysága vagy „találati aránya” és elkerülhető a megkülönböztető bánásmód. Azon ritka esetek egyikében, amikor véget vetettek az etnikai profilalkotásnak, és helyette nyílt, nem faji alapú viselkedésprofil vezettek be, majd megmérték ennek hatását, az eredmények azt jelezték, hogy a viselkedésprofilok – a faji vagy etnikai hovatartozás döntő tényezőként való alkalmazásával szemben – valóban növelhetik a bűnüldözés hatékonyságát.

1. ESETANULMÁNY: EGYESÜLT ÁLLAMOK

Magasabb „találati arány” a megváltozott rendfenntartási gyakorlatnak köszönhetően

1998-ban az Egyesült Államok vámhatósága által átvizsgált személyek 43 százaléka „fekete” és latin-amerikai volt, ez jóval meghaladja az utazók számához viszonyított arányukat. Különösen nagy számban, rendkívül invazív röntgenes átvilágítással és levetkőztetéssel járó módszerekkel kutatták át a latin-amerikai és fekete nőket, akiket egy túlnyomórészt nemzetiségi és etnikai jellemzőkre épülő profil alapján kábítószer-csempészettel gyanúsítottak. Az ilyen vizsgálatok találati aránya valamennyi csoportban igen alacsony volt: a „fehérek” esetében 5,8, a „feketék” esetében 5,9, a „latin-amerikaiak” esetében pedig 1,4 százalék; különösen alacsony értékek születtek a „fekete” és „latin-amerikai” nők esetében, akik valójában a legkisebb valószínűséggel szállítottak kábítószerrel a testükön vagy a testükben. 1999-ben a vámhatóság módosította eljárásait, és eltávolította a faji hovatartozást az egyes személyek ellenőrzése esetén mérlegelendő tényezők közül, valamint olyan megfigyelési módszereket vezetett be, amelyek elsősorban a viselkedésre, például az idegességre és az utas által elmondottak következetlenségére összpontosítanak, ezenkívül több hírszerzési adatot használnak fel, és megkövetelik az igazolási és átvizsgálási döntések szorosabb ellenőrzését. 2000-re a vámvizsgálatok során tapasztalható faji különbségek lényegében megszűntek. Az elvégzett vizsgálatok száma 75 százalékkal csökkent, a találati arány pedig 5 százaléknál is alacsonyabb szintről 13 százalékra nőtt, és valamennyi etnikai csoport esetében közel azonosra vált. ⁽⁴³⁾

⁽⁴³⁾ Harris (2002), U.S. Customs Service (1998).

Az Egyesült Államokban igen fejlett, és az Egyesült Királyságban is folyik a „találati aránnyal” és az etnikai kérdésekkel foglalkozó kutatás. Ennek ellenére uniós szintű részletes empirikus kutatásokra van szükség annak érdekében, hogy egyértelmű bizonyítékaink legyenek a különböző helyszíneken és helyzetekben, illetve a társadalom különböző csoportjain belül esetlegesen megvalósuló megkülönböztető jellegű ellenőrzési gyakorlatra vonatkozóan.

A negyedik fejezet részletesen tárgyalja a viselkedéselemzés kérdését.

3.2.2. A profilalkotás korlátai és esetleges káros hatásai

Az etnikai profilalkotás természeténél fogva korlátozott, és míg közvélekedés szerint potenciálisan hatékony bűnfelderítési eszköz lehet, az így készült profilok kiszámíthatók és megkerülhetők. Ha túlzott mértékben támaszkodunk a sztereotip profilokra, az adott bűncselekményekre vonatkozóan idővel tulajdonképpen növelheti az elkövetések számát, mégpedig két okból; egyrészt a bűnügyi sztereotípiák áldozatául eső közösségek eleget tesznek a sztereotípiának – ezt a jelenséget a szociológusok és a kriminológusok többek között a „címkézés” elméletével írták le –, másodsor pedig az egyes bűncselekményekkel összefüggésbe nem hozott csoportok elkövethetnek ilyen bűncselekményeket, miközben a rendőrség továbbra is másik csoportra összpontosít. Az elkövetési minták tehát lényegében követhetik az ellenőrzési mintákat. Ennek eredményeképpen még ha a bűnüldözés elérhet is bizonyos „találati arányt” a kisebbségek körében, a többségi társadalomban nőhet az elkövetések aránya éppen azért, mert annak tagjait nem ellenőrzik célzottan, és így kevésbé valószínű, hogy elfogják őket. ⁽⁴⁴⁾

3.3. Az egyénekre, a közösségekre és a rendfenntartásra gyakorolt kedvezőtlen hatás

A megkülönböztető rendőri gyakorlat által a kisebbségi közösségekre gyakorolt igen kedvezőtlen hatásokat az Egyesült Királyságban az 1980-as évek eleje óta dokumentálják és keresnek rájuk megoldásokat. Az ilyen események próbaköve a dél-londoni Brixtonban élő, túlnyomórészt afro-karibi közösség fokozott ellenőrzése és gyakori igazoltatása, átvizsgálása volt 1981-ben, amelynek nyomán összecsapás alakult ki a rendőrség és a közösség tagjai között; ez a minta néhány hét alatt más brit városokban is megismétlődött.

⁽⁴⁴⁾ HARCOURT (2004).

A kormány nyilvános vizsgálatot folytatott a brixtoni zavargásokról Lord Scarman vezetésével, aki az eseményeket a következőképpen jellemezte: „a fiatal fekete lakosok rendőrséggel szembeni dühének és neheztelésének kitörése”.⁽⁴⁵⁾

A vizsgálat eredményei számos, a kisebbségi közösségek ellenőrzését, illetve az angliai és walesi igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazását érintő változás kiindulópontjaként szolgáltak.⁽⁴⁶⁾ Ahhoz azonban, hogy további ajánlások és fejlesztések révén Angliában és Walesben javítsák a kisebbségi közösségek ellenőrzését, egy további vizsgálatra volt szükség, amelynek tárgyát az 1990-es években Londonban rasszista indíttatásból meggyilkolt afro-karibi származású fiatalember, Stephen Lawrence halálát követő rendőri fellépés képezte.⁽⁴⁷⁾

Az 1981. évi brixtoni esethez hasonló dinamika lépett működésbe a 2005 novemberében kitört, jóval nagyobb francia zavargások alkalmával is; ezek kiváltója egy másik esemény volt, amelynek során két kisebbségi származású fiatalember állítólag a rendőrség elől menekülve véletlenül életét vesztette.⁽⁴⁸⁾

Néhány európai kormány elismerte, hogy a rendőrség bűnmegelőzési és felderítési tevékenységének hatékonysága nagymértékben függ a lakossággal kialakított kedvező kapcsolatokról:

„[A] rendőri tevékenység jelentős mértékben a lakossággal szoros együttműködésben valósul meg, és ... a rendőri hatékonyság a lakosság támogatásától függ.”⁽⁴⁹⁾

Ahol a rendőri jogköröket a faji, etnikai vagy vallási ismérveket tartalmazó általános profilok alapján alkalmazzák, e gyakorlat az egyes személyekre és közösségeikre gyakorolt kedvezőtlen hatások nyomán a kívánnal ellenkező hatást érhet el. Az ilyen találkozásokat az érintett személyek „ijesztő, megalázó vagy akár traumatikus” élményként jellemezték.⁽⁵⁰⁾ Az alábbi táblázat néhány példa segítségével szemlélteti, milyen válaszokat adtak a „fekete” és „arab” megkérdezettek arra a kérdésre, hogyan érezték magukat a rendőri igazoltatást követően.

⁽⁴⁵⁾ SCARMAN (1981).

⁽⁴⁶⁾ Lásd a rendőrség és a büntetőeljárásban alkalmazott bizonyítás szabályairól szóló törvény (PACE) bemutatását a 4. fejezetben.

⁽⁴⁷⁾ Lásd: Home Office (1999) és House of Commons Home Affairs Committee (2009).

⁽⁴⁸⁾ Lásd: CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE (2006).

⁽⁴⁹⁾ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2001): preambulum.

⁽⁵⁰⁾ SHUFORD (1999): 373. o.

2. ESETANULMÁNY: FRANCIAORSZÁG

Hogyan érzi magát az igazoltatást követően?

„Rendkívül kiábrándító.”

„Nincs igazság; mindig ugyanazokat az embereket igazoltatják: a feketéket és az arabokat.”

„Igazágtalanság és diszkrimináció uralkodik; a külvárosokban lehet majd érezni ennek a következményeit.”

„A megjelenésem alapján igazoltatnak; legszívesebben megütném őket.”

„Nincs semmi gond; csak a munkájukat végzik.”

„Gazemberek.”

„Undorító; a külső megjelenésük miatt igazoltatják az embereket.”

„A rendőrök számára minden baseballsapkát viselő személy bűnöző. Értem, hogy a munkájukat végzik, de a legtöbb bűnöző öltönyben jár. Sokkal több volt a párbeszéd, amikor közösségi rendőrségünk volt.”

„Csak a munkájukat végzik.”

„Ez egész egyszerűen rasszizmus.”

„Nincs vele gondom – a rendőrségnek az a dolga, hogy igazoltassa az embereket.”

„Úgy érzem, azért igazoltattak, mert nem tetszik nekik, ahogy kinézek.”

„Semmi bajom az igazoltatással – mindig van ilyen.”⁽⁵¹⁾

A következő két esettanulmány a lakosság, a kisebbségek, az igazoltatott és átvizsgált személyek és a rendőrök általánosabb hozzáállását tükrözi négy országra vonatkozóan.

3. ESETANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

A lakosság véleménye az igazoltatásokról és átvizsgálásokról

Az Egyesült Királyság Belügyminisztériuma megbízásából végzett felmérés során valamennyi etnikai csoport tagjait megkérdezték, és a válaszadók valamennyien hasonlóan írták le az igazoltatással és átvizsgálással kapcsolatos tapasztalataikat. Az igazoltatást és átvizsgálást, még ha csak rövid ideig tartott is, tolakodónak, kínosnak és esetlegesen félelmet keltőnek érezték. A rendszeresen igazoltatott személyek úgy érezték, a rendőrségi gyakorlat áldozataivá váltak. Ez különösen jellemző volt a fekete és ázsiai válaszadók esetében, akik úgy érezték, hogy a fehér bőrű lakosoknál gyakrabban és kizárólag etnikai származásuk miatt igazoltatják őket.

⁽⁵¹⁾ Az igazoltatásokkal és átvizsgálásokkal kapcsolatos felmérést több párizsi metróállomáson végezték. Lásd: OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009): *Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris*, 36. o.

Jóllehet általánosan támogatták és elismerték az igazoltatás és átvizsgálás fontosságát, ha helytelenül gyakorolták ezeket, több bizalmatlanságot, ellenérzést és megbántottságot eredményeztek, mint amennyi pozitív hatással jártak. A megkérdezettek üdvözölték az igazoltatási nyomtatványok bevezetését, és úgy vélték, hogy az igazoltatással kapcsolatos információk írásban történő rögzítése növeli az elszámoltathatóságot. Hozzá tették még, rendkívül fontos, hogy a rendőr tiszteletteljes hozzáállást tanúsítson, valamint jogos érvekkel megindokolja az igazoltatást és átvizsgálást. ⁽⁵²⁾

4. ESETANULMÁNY: BULGÁRIA, MAGYARORSZÁG ÉS SPANYOLORSZÁG

A rendőrség és a lakosság véleménye az igazoltatásokról és átvizsgálásokról

2005-ben Bulgáriában, Magyarországon és Spanyolországban kvalitatív vizsgálat segítségével végeztek kutatást azzal a céllal, hogy felmérjék a profilalkotáshoz kapcsolódó tapasztalatokat és hozzáállást; mindennek alapját a három érintett országban a rendőrökkel, fókuszcsoportokkal és roma kisebbségi csoportokkal, valamint a Spanyolországban ezenfelül bevándorlókkal készített interjúk képezték.

Az igen eltérő nemzeti körülmények ellenére a kutatás arra a következtetésre jutott, hogy a rendőrség mindhárom országban alkalmazta a profilalkotást a roma és bevándorló csoportok esetében. Bulgáriában és Magyarországon a roma járókelőket, valamint Spanyolországban a bevándorlókat nagyobb valószínűséggel igazoltatták, mint a többségi társadalom tagjait, és az igazoltatás gyakrabban volt kellemetlen tapasztalat számukra. Az interjúkban a rendőrök az igazoltatandó személyek kiválasztására vonatkozó döntésüket gyakran a „hatodik érzékkel”, „megérzéssel” vagy „múltbéli tapasztalatokkal” indokolták, néhány esetben hozzátéve, hogy az adott személy „idegesnek”, „nem odaillőnek” vagy „furcsának” tűnt. A kutatás arra az eredményre jutott, hogy bár az igazoltatásokat telefonon jelteni lehet a központ felé, a helyi rendőrség vezető tisztjei ezeket általában nem felügyelik, és az eseményeket nem dokumentálják, illetve nem értékelik módszeresen a hatékonyság, az intézkedési célok elérése vagy az eljárás tisztességes volta szempontjából. ⁽⁵³⁾

⁽⁵²⁾ Stone & Pettigrew (2000).

⁽⁵³⁾ MILLER ET AL. (2008) és OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2007). Bulgáriában az interjúkat 1202 – reprezentatív háztartásokból származó – személy, valamint 534 roma személy, 3 fókuszcsoport és 55 rendőr részvételével végezték. Magyarországon 1047 felnőtt, köztük 56 roma válaszolt a kérdésekre 6 fókuszcsoporttal, 20 korábban már igazoltatott személlyel és 80 rendőrrel együtt. Spanyolországban 10 fókuszcsoport volt, és 12 interjút készítettek korábban igazoltatott személyekkel, valamint 61 rendőrrel.

Természetesen talán elkerülhetetlen, hogy sokan akkor is tiltakoznak az igazoltatás és a kikérdezés ellen, amikor ez törvényes és jogszerű módon történik. Ezek az „egyéni tapasztalatok” azonban „összeadódva negatív csoporthatássá válhatnak”.⁽⁵⁴⁾ Ez azt jelenti, hogy amikor faji, etnikai vagy vallási alapú profilalkotás történik, a kisebbségi csoport negatív képet alakíthat ki saját magáról, míg kívülről a szélesebb közösség is negatív képet alakíthat ki az adott kisebbségről; például:

A kisebbségi csoport olyan „gyanús közösséggé” válhat,⁽⁵⁵⁾ amelyet a lakosság a bűnözéssel hoz összefüggésbe. Ez további káros következményekhez, például fokozódó faji előítéletekhez vezethet.

A kisebbségi csoport aránytalanul sok rendőri erőforrást felhasználó, túlzott ellenőrzés alá kerülhet, aminek nyomán valószínűleg megnő a letartóztatások száma. Így a fokozott rendőri ellenőrzés és a magasabb letartóztatási arányok között önmagát beteljesítő kölcsönhatás alakulhat ki.⁽⁵⁶⁾

Az etnikai profilalkotás társadalmi hatásain túl bizonyos hatások közvetlenül befolyásolják a bűnüldözés hatékonyságát. A rendfenntartás jelentős mértékben támaszkodik a lakossággal való együttműködésre, ha azonban meginog a rendőrségbe vetett bizalom, az együttműködés valószínűsége is csökken. A bűnüldöző hatóságok nem csupán a bűnügyi nyomozást segítő szemtanúként, hanem a bűncselekmények megelőzése és észlelése terén is számíthatnak a lakosságra. Lakossági együttműködés nélkül a bűnüldözési tisztviselők csak ritkán azonosítanak vagy tartóztatnak le gyanúsítottakat, illetve érik el, hogy vádat emeljenek ellenük. Az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban végzett kutatások szerint ha a lakosság tagjai elégedetlenek a rendőrséggel való találkozásokkal, az kedvezőtlen hatással van a közbizalomra és a bűnüldöző hatóságokkal való együttműködésre. Ennek az az oka, hogy az érintett személyek megoszthatják tapasztalataikat családtagjaikkal, barátaikkal vagy kollégáikkal.⁽⁵⁷⁾

A bűnüldözés alapja a lakossági együttműködés

Egy az Egyesült Királyságban végzett tanulmány eredményei szerint az összes megoldott/felderített nyilvántartott bűncselekmény közül a rendőrség csupán az esetek 15 százalékában járt el önállóan, és a kizárólag törvényszéki bizonyítékok felhasználásával megoldott bűnügyek aránya kevesebb, mint 5 százalék.⁽⁵⁸⁾

⁽⁵⁴⁾ SCHEININ (2007): 57. bekezdés.

⁽⁵⁵⁾ A Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelőközpontja (2006): 54. o.

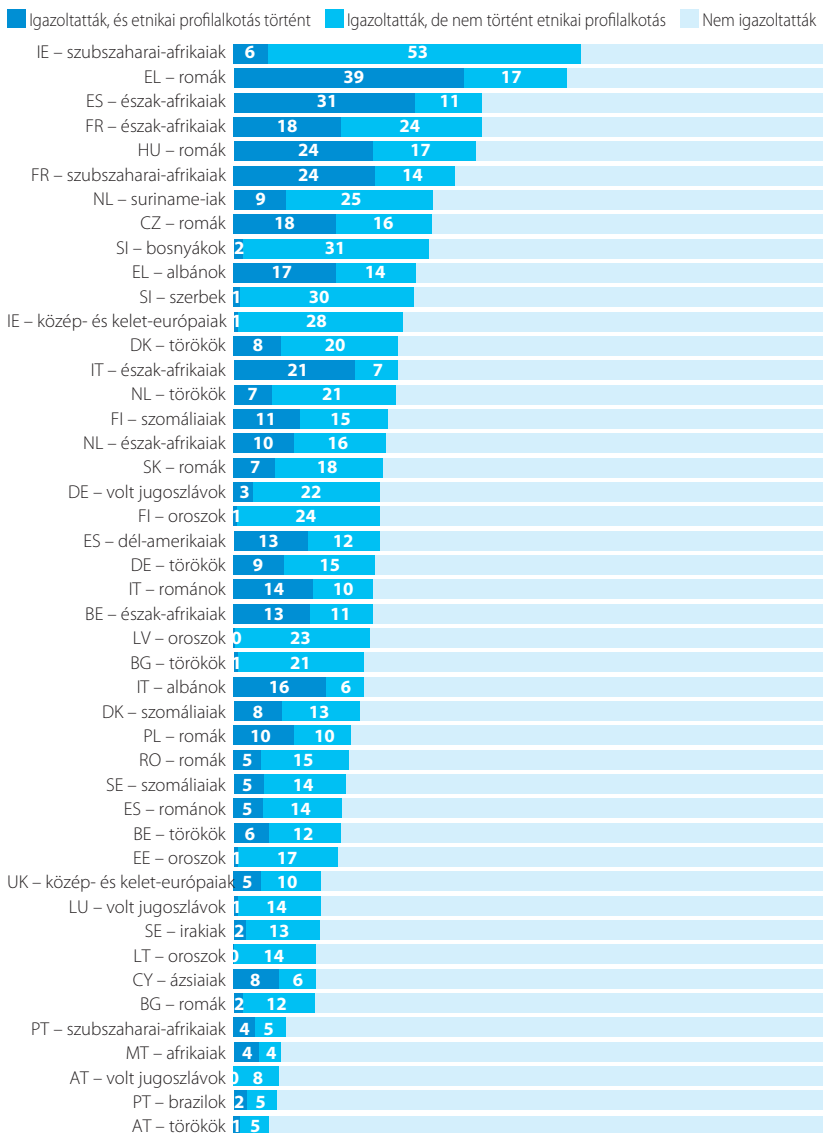
⁽⁵⁶⁾ HARCOURT (2004): 1329-1330. o.; HOUSE OF COMMONS HOME AFFAIRS COMMITTEE (2009): 16. bekezdés; SCHEININ (2007): 15. o., 57. bekezdés

⁽⁵⁷⁾ MILLER ET AL. (2000); WEITZER – TUCH (2005): 279-297. o.; MILLER ET AL. (2005); ROSENBAUM ET AL. (2005): 343-365. o.; McCLUSKEY ET AL. (1999): 389-416. o.

⁽⁵⁸⁾ Morgan & Newburn (1997)

3. ábra:

Az elmúlt 12 hónapban igazoltatta a rendőrség (%)

EU-MIDIS, F3 és F5-es számú kérdés

A 3. ábrát vizsgálva nyilvánvaló, hogy az EU-tagállamok kisebbségi csoportjainak számos tagja úgy gondolja, a rendőrök kifejezetten bevándorló vagy etnikai származásuk miatt – vagyis megkülönböztető rendőrségi profilalkotás nyomán – igazoltatták őket. Az eredmények azt mutatják, hogy bizonyos kisebbségi csoportok – például a romák és a szubszaharai-afrikaiak – magasabb szintű megkülönböztető jellegű rendőrségi profilalkotásról számolnak be, mint a többi megkérdezett csoport – például a balti államokban élő oroszok. Mindebből nyilvánvaló, hogy egyértelmű összefüggés áll fenn a megjelenés és a megkülönböztető profilalkotás erősebb érzékelése között.

Az EU-MIDIS ezenfelül a rendőrség iránti általános bizalom szintje és a megkülönböztető rendőrségi profilalkotás észlelése között is összefüggést mutat. A felmérés során a válaszadóknak általános kérdéseket tettek fel a rendőrséggel szembeni bizalmukra vonatkozóan, még azt megelőzően, hogy a rendőri igazoltatásokkal kapcsolatos tapasztalataikról és arról kérdezték volna őket, vajon úgy érzik-e, hogy megkülönböztető rendőrségi profilalkotás áldozatává váltak. Az eredmények azt jelzik, hogy azok a válaszadók, akik jellemzően kevésbé bíztak a rendőrségben, a rendőrséggel való találkozásaik alkalmával is nagyobb valószínűséggel észleltek etnikai profilalkotást; például: az igazoltatott, ám az igazoltatást nem az etnikai profilalkotás eredményeként értékelő kisebbségi lakosok 50 százaléka bevallása szerint általában bízik a rendőrségben, míg az igazoltatott, ám ezt a profilalkotás gyakorlatának betudó kisebbségi megkérdezetteknek csak 27 százaléka vallotta ugyanezt. Jóllehet az eredményekből nem megállapítható, hogy a rendőrséggel szembeni fokozott bizalmatlanság volt az oka, hogy a megkérdezettek kedvezőtlennek ítélték meg a rendőri bánásmódot, vagy hogy a rendőrségi profilalkotással kapcsolatos negatív élmények vezettek a rendőrséggel szembeni jelentősebb bizalomvesztéshez, az adatok olyan tényleges összefüggésre mutatnak rá, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Ahogy arra már korábban utaltunk, e bizalomhiány volt a fő oka az Egyesült Királyságban az 1980-as évek óta folyó, a rendőri gyakorlattal kapcsolatos vitáknak, és továbbra is fontos vitatéma a rendőrség és a lakosság kapcsolatában. A rendőri intézkedések által a társadalom különféle csoportjaira gyakorolt hatások ellenőrzését sürgető felhívások eredményeképpen az Egyesült Királyság kormánya kötelezővé tette az igazoltatásokkal kapcsolatos rendőrségi adatok gyűjtését, többek között az igazoltatott személyek etnikai származására vonatkozóan. Az EU-MIDIS felmérés eredményei elősegítik a potenciálisan megkülönböztető profilalkotási gyakorlat mértékére és jellegére vonatkozó bizonyítékok gyűjtését a célból, hogy megpróbálják meghatározni és orvosolni azokat a problémákat, amelyek ma számos tagállamban a rendőrség és a kisebbségi közösségek kapcsolatát jellemzik.

Végezetül az etnikai profilalkotás egy további kedvezőtlen hatása lehet az egyes személyek és a rendőrök, illetve egyéb bűnüldöző szervek közötti találkozások alkalmával tapasztalható fokozott ellenségesség. ⁽⁵⁹⁾ Az erősebb ellenségesség növeli annak az esélyét, hogy a rutinellenőrzések agresszióba vagy konfliktusba torkollnak, ami a rendőrök és a közösség tagjainak biztonságára egyaránt veszélyt jelent. ⁽⁶⁰⁾

⁽⁵⁹⁾ További részletekért lásd: *EU-MIDIS – Data in Focus Report: Law Enforcement (2010)*.

⁽⁶⁰⁾ Lásd: Ontario Human Rights Commission (2003): 21. o.

4. **Harc a megkülönböztető etnikai profilalkotás ellen**

Ez a fejezet azokat az intézkedéseket ismerteti, amelyek segítségével elkerülhető annak a kockázata, hogy tényleges megkülönböztető profilalkotás történjen, illetve az érintettek ilyet érzékeljenek. Ezek az intézkedések vezetői és műveleti szinten egyaránt alkalmazhatók, és többek között a következők lehetnek: egyértelmű utasítások a rendőröknek; a közösséggel való jó kapcsolatok kialakítását lehetővé tevő rendőri képzés; az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazásának dokumentálása, valamint megfelelő belső ellenőrzési és panaszkezelési mechanizmusok alkalmazása a megkülönböztető rendfenntartási gyakorlatok azonosítása és orvoslása érdekében; helyes információk és főként megfelelő gyanúsított személyleírások használata.

Jóllehet számos átfogóbb rendfenntartási stratégiáról nem ejtünk szót, megjegyzendő, hogy a jó kapcsolatok közösségi ellenőrzések révén történő ápolása, különösen a magukat már esetleg így is gyanúsítottnak érző kisebbségek irányában, általában véve fokozhatja a bizalom és az együttműködés mértékét. Ezenfelül hosszú távon elősegítheti a rendőrök esetleges előítéleteinek és helytelen sztereotípiáinak eloszlását. E megközelítés részeként figyelmet kell fordítani a felvételi politikára is, azt biztosítandó, hogy valamennyi közösség képviseltesse magát a bűnüldöző szervek tagjai között.

E rövid útmutatónak nem célja, hogy átfogó rendfenntartási megoldást javasoljon a profilalkotás problémájára; ehelyett tájékoztató jellegű információkat kíván nyújtani annak érdekében, hogy a kérdést elégtelenül kezelő tagállamokban ösztönözze a párbeszédet és a fellépést.

4.1. **Egyértelmű utasítások a rendőröknek**

A felettes beosztású rendőrök által adott egyértelmű utasítások különös jelentőséggel bírnak, tekintve, hogy milyen nehéz meghatározni, hogy az etnikai, faji vagy vallási jellemzők felhasználása mikor tekinthető megkülönböztetőnek és jogellenesnek. A vezető pozícióban lévő rendőröknek világosan tájékoztatniuk kell beosztottjaikat arról, hogy mely esetekben támaszkodhatnak faji, etnikai vagy vallási ismérvekre, és így csökkenthetik az eltérő értelmezések, illetve a sztereotípiákon és előítéleteken alapuló döntések kockázatát. Az alábbi esettanulmány kiemeli azokat a nehézségeket, amelyek akkor merülhetnek fel,

ha a rendőrök nem pontosan és egységesen értelmezik, hogy milyen esetekben lehetnek jogszerűen mérlegelési jogkörükkel.

5. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Rendőrségi igazoltatások, döntéshozatal és gyakorlat

Egy 2000-ben közzétett kutatás azt vizsgálta, hogyan hozzák meg a rendőrök az igazoltatásokra és átvizsgálásokra vonatkozó döntéseiket, és meghatározott számos, a rendőrök gyanúját tápláló tényezőt, köztük azokat a munkaszabályokat vagy feltételezéseket is, amelyek a rendőrségi gyakorlat hátterében állhatnak.

A kutatás eredményei szerint az egyes rendőrök nagymértékben eltérően értelmezik azt, hogy hogyan alkalmazzák a gyakorlatban a „megalapozott gyanú” fogalmát. A rendőrök gyanúját a következők keltik fel: életkor, megjelenés (különösen a ruházat, például baseballsapka és kapucnis felsőrész), régi gépkocsi (amelynek esetében valószínűbb, hogy hibás), gyakran lopott gépkocsimárkák, drága gépkocsik (különösen, ha egy etnikai kisebbség tagja vezet, aki a rendőrök véleménye szerint törvényes úton nem engedhetné meg magának, hogy ilyen járművet vásároljon), viselkedés (nagyon figyel a autót vagy kerüli a szemkontaktust), az igazoltatás ideje és helye (adott helyen, adott időben „nem odaillőnek” tűnik), valamint ismert információk és hírszerzési adatok (a szemtanúk vallomása vagy a bűnügyi jelentések alapján). Mindez azt eredményezi, hogy az egyes rendőrök igen különböző okokból döntenek az igazoltatások és átvizsgálások végrehajtása mellett. ⁽⁶¹⁾

Látva, milyen nehézségeket hordoz magában annak megértése, hogy a megkülönböztető bánásmód mely esetben minősül jogellenes megkülönböztetésnek, létfontosságú, hogy a vezetők utasításokat adjanak arra vonatkozóan, mikor vehetők jogszerűen figyelembe a faji, etnikai vagy vallási jellemzők. Az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma jól szemlélteti, milyen a rendőröknek a faji és etnikai jellemzők gyanúsított személyleírásokban játszott szerepére vonatkozóan nyújtott helyes útmutatás:

„A rutinjellegű vagy spontán bűnüldözési döntések meghozatalakor – például a közúti igazoltatások esetén – a szövetségi bűnüldözési tisztviselők semmilyen módon nem alkalmazhatnak faji vagy etnikai jellemzőket, kivéve, hogy a konkrét gyanúsított személyleírásokban támaszkodhatnak a faji és etnikai ismérvekre... Egy konkrét nyomozással kapcsolatos intézkedések végrehajtásakor a szövetségi

⁽⁶¹⁾ QUINTON ET AL. (2000). A jelentés 90 járőrrel készített interjúk adatait elemzi.

bűnüldözési tisztviselők kizárólag annyiban vehetik figyelembe a faji és etnikai jellemzőket, amennyiben olyan, a helyszín vagy az időpont szempontjából releváns, megbízható információkkal rendelkeznek, amelyek adott faji vagy etnikai származású személyeket egy meghatározott bűncselekménnyel, bűntervvel vagy bűnszervezettel hoznak összefüggésbe.

Részletesebb útmutatás található a rendőrség és a büntetőeljárásban alkalmazott bizonyítás szabályairól szóló 1984. évi angliai és walesi törvényben (PACE). Az első esettanulmány azt mutatja be, hogyan adható ki az utasítás jogszabályhoz kapcsolódó intézkedési szabályzat révén, a két további esettanulmány pedig azt, hogyan biztosíthatnak további jogszabály-magyarázatot maguk a rendőri hatóságok.

6. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

A rendőrség és a büntetőeljárásban alkalmazott bizonyítás szabályairól szóló 1984. évi törvény (PACE), illetve az igazoltatásokkal és átvizsgálásokkal kapcsolatos további jogszabályok

Az 1984. évi PACE „A” intézkedési szabályzata meghatározza az utcai igazoltatással és átvizsgálással kapcsolatos rendőrségi jogköröket. ⁽⁶²⁾ Ide tartozik az 1984. évi PACE (1. szakasz), a kábítószerrel való visszaélésről szóló 1971. évi törvény (23. szakasz), a lőfegyverekről szóló 1968. évi törvény (47. szakasz), a terrorizmusról szóló 2000. évi törvény (43. és 44. szakasz), valamint az 1994. évi büntetőjogi és közrendről szóló törvény 60. szakasza.

A PACE 1. szakaszának értelmében amennyiben „megalapozott gyanú” áll fenn arra vonatkozóan, hogy egy személynél lopott vagy tiltott tárgy található, a rendőrök jogosultak igazoltatni, átvizsgálni és őrizetbe venni az adott személyt annak érdekében, hogy „a rendőrök az egyes személyekre vonatkozó gyanújukat eloszlathassák vagy megerősíthessék anélkül, hogy letartóztatási jogkörükkel élnének”.

Az intézkedési szabályzat kimondja, hogy a „megalapozott gyanúnak” objektív és egyéni alapja kell, hogy legyen, és hogy:

A megalapozott gyanú soha nem igazolható pusztán személyes tényezőkkel, azt alátámasztó adatok vagy információk nélkül. Például egy személy bőrszíne, életkora, hajviselete vagy öltözködési stílusa, illetve az az ismert tény, hogy

⁽⁶²⁾ A rendőrség és a büntetőeljárásban alkalmazott bizonyítás szabályairól szóló 1984. évi törvény „A” intézkedési szabályzatát többször felülvizsgálták; a legutóbbi változat 2008. október 26-án lépett hatályba, jelenleg ennek felülvizsgálata folyik.

korábban már elítélték valamely tiltott tárgy birtoklásáért, önmagában, illetve egymással kombinálva nem szolgálhat az adott személy átvizsgálásának kizárólagos alapjául. A megalapozott gyanú nem alapulhat olyan, személyek bizonyos csoportjairól vagy kategóriáiról kialakított általánosításokon vagy sztereotip elképzeléseken, amelyek szerint e csoportok hajlamosabbak bűncselekmény elkövetésére. A vallási hovatartozás nem minősülhet ésszerű indoknak, és soha nem indokolhatja egy személy igazoltatását és átvizsgálását. (2.2 bekezdés)

7. ESETANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Igazoltatás és átvizsgálás a terrorizmusról szóló 2000. évi törvény 44. szakaszának értelmében: A Londoni Városi Rendőrség eljárási szabványa

Bizonyos körülmények között – például a terrorizmus elleni küzdelemben – a brit törvény lehetővé teszi a rendőrök számára, hogy megalapozott gyanú nélkül igazoltassák az embereket (lásd a terrorizmusról szóló 2000. évi törvény 44. szakaszát).

A londoni városi rendőrség (MPS) eljárási szabványai (SOP) a következő útmutatást biztosítják a rendőrök részére az igazoltatandó személyek kiválasztásához:

„Az átvizsgált személyek profiljának tükröznie kell az adott terület lakosainak profilját. Valamennyi etnikai csoportból, az élet valamennyi területéről kerülnek ki terroristák. A terroristákat a tetteik, nem pedig etnikai, faji vagy vallási jellemzőik határozzák meg.

A terroristák rendkívül változó háttérrel rendelkezhetnek, és megpróbálhatják megváltoztatni viselkedésüket, hogy leplezzék bűnelkövetési szándékukat és elvegyüljenek környezetükben.

Az igazoltatási és átvizsgálási jogkörük alkalmazására vonatkozó döntéseiknél a rendőrök soha nem alkalmazhatnak a „terroristákról” kialakult sztereotip elképzeléseket; ha így tesznek, az a következőket eredményezheti:

- bizonyos közösségekre vagy csoportokra való összpontosítás,
- aránytalanság,
- megkülönböztetés,
- a terroristák céljuk megvalósítása közben elkerülhetik a rendőrség figyelmét.”⁽⁶³⁾

⁽⁶³⁾ METROPOLITAN POLICE AUTHORITY, Section 44 *Terrorism Act 2000 standard Operating Procedures* 2007, 16. o.

8. ESETANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Az Egyesült Királyság nemzeti rendfenntartást javító hatósága (National Policing Improvement Agency), „Eljárási tanácsok a terrorizmussal kapcsolatos igazoltatásokhoz és átvizsgálásokhoz”.

A dokumentum megjegyzi, hogy jóllehet a 44. szakasz értelmében végzett igazoltatások esetén semmilyen követelményt nem kell teljesíteni, a rendőrség senkit nem vizsgálhat át önkényes módon:

„A rendőröknek minden esetben objektív kritériumok alapján kell kiválasztaniuk az átvizsgálni kívánt személyeket; e feltételek a következőkre vonatkozhatnak:

- magukra a személyekre
- a személy tartózkodási helyére
- e kettő kombinációjára”

A dokumentum a faji vagy vallási alapú profilalkotást a következőképpen határozza meg:

„[A]z egyén viselkedése, illetve konkrét információk helyett a faji, etnikai, vallási vagy egyéb sztereotípiák felhasználása a bűncselekményben esetleg részt vevő személyekre vonatkozó intézkedési vagy nyomozási döntések alapjaként. A rendőröknek igen nagy gondot kell fordítaniuk arra, hogy a faji vagy vallási profilalkotás minden formáját elkerüljék, amikor a 44. szakasz által rájuk ruházott jogkörükkel élve kiválasztják az átvizsgálni kívánt személyeket. Az ilyen módon történő profilalkotás jogellenes megkülönböztetésnek minősülhet, ahogyan az életkor, nem, szexuális irányultság vagy fogyatékoság alapján történő megkülönböztetés is.”

A dokumentum megjegyzi, hogy a terroristák akármilyen háttérrel rendelkezhetnek, és nem létezik a terroristák külső megjelenését leíró profil. A dokumentum a következőket írja elő:

„Nagy gondot kell fordítani annak biztosítására, hogy a személyek kiválasztásának alapját ne kizárólag az etnikai háttér, a feltételezett vallás vagy egyéb személyes jellemzők képezzék. Egy személy megjelenése vagy etnikai származása bizonyos esetekben figyelembe vehető tényező, a rendőr azonban csak akkor dönthet úgy, hogy a 44. szakasz értelmében átvizsgálja, ha ez a döntés megfelelően értékelt információk eredménye. A bizonyos etnikai vagy vallási háttérrel rendelkező személyekre vonatkozó profilalkotás egyben bizalmatlanságot szülhet a közösségek körében. Ez ellen hatékonyan

védekezhetünk, ha összehasonlítjuk az átvizsgált személyek számát az átvizsgálások helyszínéül szolgáló terület demográfiai összetételével. Mindeközben azonban a bűnüldöző szerveknek biztosítaniuk kell, hogy az összehasonlítás ne torzuljon. Ha az intézkedést például egy nagyváros központjában található vasútállomáson hajtják végre, az átvizsgált személyek demográfiai összetételét az adott helyszínen utazó közönség, nem pedig a helyi lakosság demográfiai adataival kell összevetni.”

A dokumentum egyértelműen jelzi, milyen fontos, hogy a közösségeket konzultációs módszerek, például független tanácsadó csoportok, plakátok és szórólapok segítségével tájékoztassák a 44. szakasz értelmében végzett intézkedések létezéséről és helyszínéről, kivéve, ha ez műveleti szempontból aggályos. ⁽⁶⁴⁾

4.2. Képzés

A rendőröknek szóló konkrét utasításokon túl a képzés is hasznos eszközként szolgálhat a megkülönböztető etnikai profilalkotás kockázatának minimálisra csökkentésére. A képzésnek különböző célokat kell szolgálnia: a rendőrök oktatása a megkülönböztetéssel kapcsolatos jogszabályokról; a sztereotípiák és az előítéletek megkérdőjelezése; a megkülönböztetés következményeivel és a közbizalom fontosságával kapcsolatos tudatosság növelése; illetve gyakorlati tanácsok a lakossággal folytatott kommunikációhoz. A kormányok az Európai Rendőretikai Kódexben megállapodtak arról, hogy a „[r]endőrképzésnek teljes körűen figyelembe kell vennie a rasszizmus és az idegengyűlölet megkérdőjelezésének és az ellenük folyó küzdelemnek a szükségességét” a rendőri szervezeten belül. ⁽⁶⁵⁾ Egyes országokban már meghonosodtak bizonyos képzéstípusok, például a „sokféleség” kérdésével foglalkozó vagy az „érzékenységet” növelő képzések. A sokféleség kezelését elősegítő képzés az etnikai származással, a mássággal és a sztereotípiákkal kapcsolatos személyes érzéseket próbálja kezelni, valamint azt, ahogy mindezek befolyásolják mindennapi életünket. A sokféleség kezelését elősegítő egyes tanfolyamok azonban nem foglalkoznak szükségszerűen a megkülönböztetéssel. Bizonyos tanulmányok úgy érvelnek, hogy előfordulhat, hogy a kulturális és a sokféleség kezelését elősegítő képzés valójában kiemeli és megerősíti a különbségeket, és ezáltal nem visszaszorítja, hanem fokozza a sztereotipizálást. ⁽⁶⁶⁾ „A kulturális érzékenységet célzó képzés” (szemben a sokféleség kezelését elősegítő általános

⁽⁶⁴⁾ National Police Improvement Agency (2008): 14. o.

⁽⁶⁵⁾ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁGA (2001): 30. bekezdés: Ajánlás értelmezése, a 30. bekezdés magyarázata.

⁽⁶⁶⁾ WRENCH (2007): 108-114. o.

képzéssel) azon etnikai csoportok kultúrájával ismerteti meg a rendőröket, amelyekkel gyakran találkoznak, személyesen azonban nem ismerik őket. Ez a képzés a „helyes” és a „helytelen” viselkedésről szól, és útmutatót ad arról, hogy különböző etnikai, vallási vagy nemzeti nézőpontok szerint mi számít udvariasnak. A kulturális képzés akkor a leghatékonyabb, ha kidolgozásában és megvalósításában az érintett közösségek tagjai is részt vesznek, illetve segítenek.

9. ESETANULMÁNY: ÍRORSZÁG ÉS ÉSZAK-ÍRORSZÁG

„A sokféleség működik” (Diversity Works) képzés

Az ír és az észak-ír bűnüldöző hatóságok az EU Peace II programja keretében közösen kidolgozták „A sokféleség működik” (Diversity Works) nevű képzési programot, majd saját konkrét környezetüknek megfelelően alakították azt. A képzés kidolgozása során párbeszédet folytattak a rendőrökkel, a kisebbségi közösségekkel és az érintett területek szakértőivel; kísérleti képzést végeztek; valamint összegyűjtötték a visszajelzéseket az oktatási anyagok és a módszerek módosítása céljából.

A tanfolyam a következőket foglalja magában: annak megértése, hogy valamennyien képesek vagyunk másokat sztereotipizálni, kiközösíteni és marginalizálni; a sztereotípiák, előítéletek és feltételezések elemzése; annak tudatosítása a résztvevőkben, hogy hatalommal rendelkeznek, illetve hogy az előítéletek és e hatalom együtt hogyan vezethet megkülönböztetéshez; a sokféleség jobb megértése; a kisebbségi csoportok tagjait érő megkülönböztetés különböző típusainak tudatosítása; a különbözőségek felismerése, elismerése és tiszteletben tartása (RAR); interkulturális kommunikációs készségek; a kulturális és vallási gyakorlatok tiszteletben tartása a rendőri intézkedések során; valamint a sokféleség mint a helyes rendfenntartás egyik szakmai kérdése.

A képzés gyakorlatalapú formában valósul meg, többek között videofilmek vetítésével és kisebbségi csoportok tagjainak részvételével. Az írországi rendőrség (Garda Síochána) a tanfolyamot folyamatos szakmai továbbképzés keretében nyújtja (nem az új rendőrök alapképzése során). „A sokféleség működik” képzés tárgya nem konkrétan az etnikai profilalkotás, bizonyos esetekben azonban előmozdítja az arról szóló vitát.

10. ESETTANULMÁNY: HOLLANDIA

Vezetőképzés:

Az amszterdami rendőrség a „biztonságos környezet” program keretén belül 300 vezető tisztviselő számára nyújtott képzést a vezetői szerepekről és magatartásról. A résztvevők egy 30 hónapig tartó időszak során csoportokban dolgoznak; a képzés kötelező időtartama tíz nap, a további tananyagot pedig rugalmasan, a résztvevők igényeinek megfelelően és változatos tanulási megközelítéseket biztosítva alakítják ki. A képzés célja az, hogy a vezetők felismerjék az előítéleteket és sztereotípiákat; hogy meghallgassák az elmondottakat és ne ítélkezzenek azonnal; hogy kulturális tudatosságra tegyenek szert; hogy javítsák kommunikációs készségeiket; valamint hogy elsajátítsák a különböző környezetek irányításához szükséges eltérő vezetési stílusokat és magatartásformákat. A program célja olyan biztonságos környezet kialakítása, amelyben a vezetők megbeszélhetik a vezetéssel és a sokféleséggel kapcsolatos kérdéseiket és dilemmáikat, és azokról véleményt cserélhetnek. A programszervezők meghatározása szerint ez „olyan, mint hidat építeni átkelés közben”.

Hasonló példákat találunk a sokféleség kezelését elősegítő képzésre más uniós tagállamokban, például Ausztriában is. ⁽⁶⁷⁾ A sokféleséggel foglalkozó képzés azonban általában elsősorban arra összpontosít, hogy megkérdőjelezze a megkülönböztető jellegű hozzáállást, és nem konkrétan a megkülönböztető etnikai profilalkotás veszélyeivel foglalkozik. Ezt tovább lehet még fejleszteni.

Egy utolsó példa azt szemlélteti, hogyan járulhat hozzá a képzés ahhoz, hogy a rendőrök tisztában legyenek vele, milyen kedvező és kedvezőtlen hatása lehet az igazoltatások és az átvizsgálások során tanúsított viselkedésüknek. A képzés, amint az az esettanulmányból kiderül, mindkét irányban hatékony lehet, vagyis javíthatja a közvélemény tájékoztatását a rendőrség által tapasztalt kihívásokról, és ezáltal javíthatja a közbizalmat és az együttműködést (lásd fent a 34. oldalt az igazoltatások során tapasztalt profilalkotással és a rendőrség iránti bizalommal kapcsolatos EU-MIDIS eredményekről).

⁽⁶⁷⁾ A Rágalmazásellenes Liga által kidolgozott, az előítélet-mentességet és a sokszínűség kezelését elősegítő „A World of Difference” (A különbözőség világa) nevű képzési program az osztrák rendőrség emberi jogi tananyagának részét képezi. Azon az elképzelésen alapul, hogy ha le akarjuk vetkőzni korábban megtanult megkülönböztető hozzáállásunkat, akkor szembe kell néznünk saját előítéleteinkkel; további információért látogasson el a Rágalmazásellenes Liga webhelyére: elérhető a következő címen: http://www.adl.org/education/edu_awod/default.asp.

11. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Ifjúsági-rendőrségi képzés az igazoltatásokról és átvizsgálásokról

A Second Wave egy londoni székhelyű ifjúsági művészeti kezdeményezés, amely három éve szervez díjnyertes képzési műhelyeket az igazoltatásról és átvizsgálásokról a helyi fiatalok és a lewishami területi támogatócsoport (TSG) részvételével. ⁽⁶⁸⁾ Mivel a támogatócsoportok mozgó egységek, gyakran olyan helyszíneken tevékenykednek, ahol nincsenek helyi kapcsolataik, ezért a közvélemény aggodalmát fejezte ki az igazoltatási és átvizsgálási gyakorlatuk kapcsán, különösen ami a fiatalokat illeti.

A Second Wave rendszeresen szervez műhelyeket a fiatalok és a támogatócsoportok rendőreinek részvételével, kiscsoportos foglalkozások formájában, amelyek során a drámajáték módszereit – például a fiatalok valódi tapasztalatain alapuló fordított szerepjátékokat – alkalmazzák. A legutóbbi műhelyek olyan témákat jártak körül, mint például a közterület birtoklása, a fiatalok érzékelései, valamint a személyazonosság kérdése az etnikai származásnak az igazoltatási nyomtatványokon való feltüntetésével kapcsolatban. A szerepjátékok során a rendőrök civil ruhát viselnek, a szerepek felcserélésekor pedig a fiatalok rendőregyenruhát öltenek. A szerepjátékokat nyilvános helyeken is eljátszák. A beszélgetések az egymást követő műhelyfoglalkozások során folytatódnak, így a fiatalok és a rendőrök között egyre szorosabb kapcsolatok alakulnak ki.

A rendőrök arról számolnak be, hogy értékes információkkal gazdagodnak a fiatalok tapasztalatait és azt illetően, hogyan érzékelik a fiatalok az eseményeket. A fiatalok arról számolnak be, hogy feltöltődnek energiával, és úgy érzik, beleszólásuk van abba, hogyan ellenőrzik őket.

Az EU-MIDIS felmérésben a résztvevőket arról kérdezték, hogy a legutóbbi igazoltatás alkalmával tiszteletteljesen bántak-e velük a rendőrök. Az eredmények szerint a görögországi roma válaszadók kivételével az igazoltatottak többsége úgy ítélte meg, hogy a rendőrök tiszteletteljesen vagy semlegesén viselkedtek velük. A Spanyolországban élő dél-amerikaiak és románok kivételével azonban valamennyi olyan esetben, ahol össze lehetett hasonlítani az ország többségi és kisebbségi válaszadóinak tapasztalatait, a többségi lakosok a kisebbségek tagjainál nagyobb valószínűséggel nyilatkoztak úgy, hogy a rendőrök tiszteletteljesen bántak velük.

⁽⁶⁸⁾ A TSG csoportok szakmai vizsgálati egységek, amelyeknek székhelye általában egy kerület központjában található, és tagjai különböző külterületeken hajtanak végre igazoltatásokat, átvizsgálásokat és egyéb rendőri intézkedéseket. További információ: http://www.met.police.uk/co/territorial_support.htm.

4.3. Igazoltatási és átvizsgálási nyomtatványok

Az igazoltatási és átvizsgálási nyomtatványok hasznos gyakorlati eszközként arra ösztönözhetik a rendőröket, hogy az igazoltatásokat jól megalapozott indok alapján hajtsák végre, valamint elősegíthetik a nyitottságot és az elszámoltathatóságot a közvélemény irányában. Erre találunk példát az Egyesült Királyságban, ahol a PACE intézkedési szabályzata megköveteli a rendőröktől, hogy amikor az lehetséges, az igazoltatott személy részére írásos dokumentumot nyújtsanak át az eseményről. Jelenleg az Egyesült Királyság az egyetlen olyan uniós tagállam, ahol ez kötelező. ⁽⁶⁹⁾ A közelmúltban azonban végrehajtották az EU AGIS programjának keretében megvalósuló STEPPS (Hatékony Rendőrségi Igazoltatási Stratégiák) projektet, ⁽⁷⁰⁾ amely máris bizonyos sikereket könyvelhet el, és amelynek célja, hogy lehetővé tegye az igazoltatási nyomtatványok magyarországi és spanyolországi bevezetését elősegítő képzési csomagok kidolgozását. Ez a kezdeményezés a gyanú megalapozottságával kapcsolatban is útmutatással szolgált, és bevonta a közösség tagjait a nyomtatványok tervezésébe és kivitelezésébe. ⁽⁷¹⁾ A nyomtatványokon szerepel az átvizsgálás oka, a rendőr által keresett tárgy(ak) megnevezése, az eredmény, valamint az átvizsgálást végző rendőr(ök) neve és rendőrorse. Az átvizsgált egyén(ek) személyes adatait rögzítik; ilyen például a név, a lakcím és az etnikai származás – ezek megadása az érintett személy számára nem kötelező.

Az egyesült királyságbeli nyomtatványon jelenleg 16 „etnikai” kategória és az általános „egyéb” kategória szerepel. Az igazoltatott személyt arra kérik, hogy e kategóriák alapján saját maga azonosítsa származását. Ha a rendőr nem ért egyet az önmeghatározás eredményével, ő is megjelölheti, hogy véleménye szerint az adott személy mely etnikai csoport tagja.

Amint azt a 2. fejezetben említettük, nemzeti szinten, elsősorban adatvédelmi okokból, számos akadály gátolhatja a faji, etnikai vagy vallási jellemzőkre vonatkozó adatok gyűjtését. Ezen akadályok elhárítása érdekében valószínűleg hangsúlyozni kell, hogy az ilyen információk felhasználása az esetlegesen megkülönböztető jellegű gyakorlatok azonosítása révén a kisebbségi csoportok védelmét szolgálja. Számos tagállamban további nehézséget jelenthet, hogy

⁽⁶⁹⁾ Az intézkedési szabályzat 2005. évi változata kötelezővé tette az „igazoltatások”, valamint az átvizsgálással járó igazoltatások jelentését. Az igazoltatások, illetve az elszámoltatások olyan igazoltatások, amelyek során a rendőrök arra kérik az érintettet, hogy számoljon el egy adott területen való jelenlétével vagy az ott folytatott tevékenységével, de nem vizsgálják át az illetőt.

⁽⁷⁰⁾ Az Európai Bizottság AGIS programja egy 2003 és 2006 között megvalósult keretprogram, amelynek célja az volt, hogy elősegítse az uniós tagállamok, illetve a tagjelölt országok rendőrségeinek, igazságszolgáltatásának és szakértőinek együttműködését a büntetőjogi kérdések és a bűnözés elleni küzdelem területén.

⁽⁷¹⁾ OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009): *Addressing Ethnic Profiling by Police*.

egyelőre nincsenek használatban igazoltatási és átvizsgálási nyomtatványok, ezért a központi kormánynak ezeket a rendőrség és a kisebbségi csoportok támogatásával először be kell vezetnie.

Az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazásának dokumentálása, illetve különösképpen az igazoltatott személyek faji, etnikai vagy vallási jellemzőinek feljegyzése számos előnnyel jár; ezek a következők:

- A kisebbségekre való aránytalan mértékű összpontosítás **belső ellenőrzése** és észlelése korrekciós intézkedésekhez vezethet. Nemzeti, regionális vagy helyi szinten az igazoltatások és átvizsgálások dokumentálása lehetővé teszi olyan statisztikai adatok gyűjtését, amelyek jelezni képesek, hogy bizonyos kisebbségek esetében aránytalan mértékben alkalmazzák-e a jogköröket. Ennek nyomán korrekciós intézkedés születhet a nemzeti rendfenntartó erők számára kiadott útmutatás, illetve helyi szinten az egyes rendőrök vagy rendőri csoportok részére nyújtott útmutatás formájában.
- **A nyilvánosan elérhető statisztikák és adatok alátámaszthatják a megkülönböztetésre vonatkozó panaszokat.** Az ilyen adatok gyűjtése a lakosság számára is fontos, hiszen ezek révén elszámoltathatók a bűnüldöző hatóságok vagy az egyes rendőrök. Amint arról a 2. fejezetben már szó volt, az adatgyűjtés nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az összesített statisztikai adatok felhasználásával bizonyítani lehessen a bűnüldöző hatóságok részéről történő közvetett megkülönböztetés eseteit. Ezenfelül általában véve a közvetlen megkülönböztetéssel kapcsolatos panaszok alátámasztása szempontjából is jelentőséggel bír.

4.3.1. Az aránytalanság **belső ellenőrzése és felderítése**

Az adatok nyilvántartásának hosszú távú előnye, hogy segítségével a vezető tisztek megállapíthatják, vajon az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök aránytalan mértékben érintenek-e egyes kisebbségi csoportokat, és ennek megfelelően alakíthatják a rendőröknek szóló utasításokat. Angliában és Walesben a PACE intézkedési szabályzata törvényileg kötelezi a felügyelő tiszteket az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök ellenőrzésére, különösképpen figyelembe véve, „vajon van-e arra utaló bizonyíték, hogy ezeket sztereotip elképzelések vagy helytelen általánosítások alapján alkalmazzák.”⁽⁷²⁾ A szabályzat javasolja, hogy a felügyelő tisztek a rögzített igazoltatási adatok átvizsgálásával állapítsák meg, megfigyelhető-e olyan tendencia vagy mintázat, amely aggodalomra adhat

⁽⁷²⁾ HOME OFFICE (2008): 5.1. bekezdés

okot. A dokumentum szorgalmazza, hogy a valamennyi rendőrség által, illetve területi szinten az egyes rendőrségi körzeteken belül végzett igazoltatások és átvizsgálások statisztikai adatainak összegyűjtése révén segítsék elő az ellenőrzést. Az alábbi két esettanulmány két olyan helyzetet mutat be, ahol a különböző rendőri erők arra használták fel az igazoltatási és átvizsgálási nyomtatványokból származó információkat, hogy módosítsák rendfenntartási gyakorlatukat. ⁽⁷³⁾

12. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Az egyszemélyes rendőri igazoltatások számítógépes ellenőrzése Hertfordshire-ben

A hertfordshire-i rendőrség statisztikái szerint a 2006 és 2007 közötti időszakban 43 326 igazoltatás és 11 511 átvizsgálással járó igazoltatás történt. ⁽⁷⁴⁾ Míg az Egyesült Királyság rendőrségi hatóságainak adataival összehasonlítva ezek viszonylag alacsony számok, az adatok elemzése rámutatott, hogy a „fekete” személyeket ötször, az ázsiai származásúakat pedig 1,8-szor nagyobb valószínűséggel igazoltatták és vizsgálták át, mint a fehér bőrű lakosságot. A vezető tisztek azonban felismerték, hogy a felügyelő tisztek nem értesültek ezekről az információkról és nem részesültek olyan képzésben, amely felkészítette volna őket az ilyen aránytalanságok kezelésére. Az igazoltatások és átvizsgálások viszonylag alacsony mértéke miatt a felügyelő tisztek csak nehezen tudták megállapítani az eltéréseket. Statisztikai bizonyítékok hiányában vonakodtak kérdőre vonni az ellenőrzésük alá tartozó rendőröket, mert attól tartottak, ez utóbbiak úgy érzik majd, hogy rasszizmussal vádolják őket.

2007 áprilisában új igazoltatási nyomtatványokat vezettek be, amelyeket a felügyelő tiszteknek minden műszak végén kötelezően ellenőrizniük kellett. Ezeket ezután szkennelt formában rögzítették egy adatbázisban, amelyhez a rendőrség belső hálózatán keresztül valamennyi rendőr hozzáférhetett. A felügyelő tisztek statisztikai képet készítettek az egyes rendőrök és a rendőri csoportok által végzett igazoltatásokról. 2008 elején a rendőrség olyan szoftvert fejlesztett ki, amely meghatározta, hogy a rendőrök statisztikai szempontból

⁽⁷³⁾ Az alábbiakban bemutatott megközelítéshez hasonlókat találhatunk az Egyesült Államokban is; lásd: Hill (2002): 18. o.

⁽⁷⁴⁾ Ministry of Justice, 2008.

aránytalanul nagy számú kisebbségi etnikai lakost igazoltattak-e. ⁽⁷⁵⁾ A szoftver ezenfelül a következőket is ellenőrizte: véletlenek és egybeesések; az összes igazoltatás és átvizsgálás alacsony száma; a rendőröknek nem volt beleszólása, hol teljesítenek szolgálatot; valamint bizonyos napokon az, hogy esetlegesen csak kisebbségi gyanúsítottakkal találkoznak. A szoftver „valószínűségi sávokat” hozott létre aszerint, hogy mekkora annak a valószínűsége, hogy egy adott rendőr egy meghatározott statisztikailag szignifikáns aránynál nagyobb számban igazoltat kisebbségi lakosokat. A program azonosította azokat a rendőröket, akik a meghatározott aránynál nagyobb számban igazoltatták a kisebbségek tagjait.

Kezdetben körülbelül 25 rendőr került a valószínűségi sávba. A sokszínűségért felelős csoport valamennyi érintettel beszélgetést folytatott; emellett az arányos értékeket és magas felderítési arányt elérő rendőrökkel is interjúkat készítettek, hogy megtudják, mi alapján végezték az igazoltatásokat. Az adatok elemzése arról tanúskodott, hogy a rendőrök nem megfelelően értelmezik az igazoltatás „ésszerű indokának” fogalmát, és probléma merült fel bizonyos, jogszerű céllal végrehajtott, de aránytalan eredményekkel járó intézkedésekkel kapcsolatban is.

A programot jelenleg havonta futtatják le, és a felügyelő tiszt automatikusan értesítést kap e-mailben az esetlegesen azonosított rendőrök személyéről, valamint a program elkészíti a rendőri igazoltatások részleteinek listáját és egy, a rendőrnek szóló kérdéseket tartalmazó sablont. A felügyelő tisztek ezenfelül ehhez kapcsolódó képzésben vettek részt, és kötelezően ki kell kérdeznüök az érintett rendőrt. A felügyelők valamennyi interjúról jelentést készítenek és javaslatot tesznek a szükséges intézkedésre vagy a képzés megismétlésére.

A szoftver által azonosított és kikérdezett rendőrök körében, illetve a rendőrség egészére nézve is csökkent a statisztikailag szignifikáns aránytalanságok mértéke. Az adatok alapján a felügyelő tisztek rutinbeszélgetést folytathatnak a rendőrökkel, a rendőrök pedig tisztában vannak vele, hogy az általuk végzett igazoltatásokat alaposan ellenőrzik, és hogy az esetleges aránytalanságoknak indokoltnak kell lenniük. A rendőrök egyéni munkavégzésére fordított figyelem kiegészítésképpen javultak a közösségi hatásvizsgálatokra vonatkozó előírások is, így az intézkedések tervezésekor figyelembe veszik a lakosságra gyakorolt lehetséges hatásokat, és a rendőröket ennek megfelelően utasítják.

⁽⁷⁵⁾ Az aránytalanság kiszámításakor az egyes helyi területek népességi összetételét, valamint a rendőrök által az egyes területeken töltött idő hosszát vették figyelembe. Az aránytalanságot korábban úgy számították ki, hogy az igazoltatott kisebbségi lakosok százalékos arányát összevetették a helyi kisebbség teljes lakosságra vetített százalékos arányával. A rendőrök azzal indokolták az aránytalan mintákat, hogy az igazoltatások nagy számú kisebbségi lakossággal rendelkező területeken történtek.

13. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Londoni városi rendőrség (London Metropolitan Police Service): Jelzőszázló művelet (Operation Pennant)

2006 októberében a londoni városi rendőrség útjára indította a Jelzőszázló műveletet, egy belső elszámoltathatósági rendszert, amelynek célja, hogy a londoni kerületek közül a legrosszabbul teljesítő területek elszámoltatása révén csökkentse az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazása során tapasztalható aránytalanságokat. A Jelzőszázló teljesítményértékelő rendszer az igazoltatási jogkörök alkalmazásával kapcsolatban öt fő kérdést vizsgál:

- az igazoltatások és átvizsgálások számát,
- a letartóztatási arányt,
- azt, hogy az önbevallás szerinti etnikai származást feljegyezték-e a nyomtatványon,
- azt, hogy időben történt-e az igazoltatási nyomtatványok adatainak bevétele a központi adatbázisba,
- a londoni lakosokat érintő átvizsgálások számában tapasztalható etnikai aránytalanságokat.

Minden egyes változót fontosság szerint súlyoznak, és a szoftver a 37 londoni kerület teljesítménye alapján sorrendet állít fel. Az öt legrosszabbul teljesítő kerületnek negyedévente önértékelő kérdőívet kell kitöltenie annak érdekében, hogy meg lehessen határozni az esetlegesen aránytalanságokat okozó eljárásokat és gyakorlatokat. Ezt követően e kerületeknek be kell számolniuk teljesítményükről a parancsnoknak, a városi rendőri hatóságnak (MPA) és a helyi közösség tagjainak. A rosszul teljesítő kerületeknek három hónapos cselekvési tervet kell készíteniük, és a következő megbeszélések során jelentést kell tenniük a fejleményekről.

A Jelzőszázló művelet elindítása óta a városi rendőrség London egész területén azt tapasztalta, hogy csökkentek az aránytalanságok és jobban kiegyenlítődött az igazoltatások és átvizsgálások nyomán az etnikai származású személyeket érintő letartóztatások aránya. Az adatbevitelt megfelelőbb időben végzik, és javult a felügyelet minősége, ami biztosítja, hogy a rendőrök megkérdezik és feljegyzik, hogy az igazoltatott személyek milyen etnikumhoz tartozónak vallják magukat. A folyamat során 15-20 kerületben állapítottak meg aránytalanságot, és ezek 90 százalékában figyelemreméltó javulást sikerült elérni.

4.3.2. Lakossági panaszkezelési mechanizmusok

Az igazoltatások és átvizsgálások végrehajtásához kapcsolódó hivatalos folyamat arra is lehetőséget ad, hogy az igazoltatott személyeknek tájékoztatást nyújtsanak jogaikról és a panasztétel módjáról. Ennek köszönhetően a lakosság is hozzájárulhat ahhoz, hogy az egyes jogköröket ne alkalmazzák megkülönböztető módon.

14. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

„Ismerje meg a jogait” (Know your Rights) füzetek:

A Rendőri Hatóságok Szövetsége (Association of Police Authorities) kiadja az „Ismerje meg a jogait” című füzetet, amelynek célja, hogy tájékoztassa a lakosságot, különösképpen a fiatalokat, az igazoltatási és átvizsgálási eljárásról. A kiadvány 20 nyelven érhető el, többek között arab, kínai, gudzsaráti, szerb, szomáli és vietnámi nyelven. A dokუმentum világos és közérthető formában tájékoztat az alábbiakról:

- mit jelent az igazoltatás, illetve az igazoltatás és átvizsgálás fogalma,
- mi az igazoltatások és átvizsgálások oka,
- hol kerülhet sor ezekre,
- milyen ruhadarabok levételét kérheti a rendőr,
- a rendőrnek milyen információkat kell megadnia, és mit kell feljegyeznie az igazoltatási nyomtatványra,
- állítólagos tisztességtelen bánásmód esetén hogyan tehető panasz. ⁽⁷⁶⁾

A panaszkezelési mechanizmusok rendkívül fontos eszközök, hiszen a rendőrségi jogkörökkel való visszaélés terén elrettentő erővel bírnak, ugyanakkor az elszámoltathatóság biztosítása révén elősegíthetik a bűnüldözés rendszerébe vetett közbizalom helyreállítását és megerősítését. Számos különböző panaszkezelési mechanizmus létezik, amelyek gyakran párhuzamosan működnek:

- Szakosodott rendőrségi panaszkezelési testületek. Ezek lehetnek – általában rendőröket alkalmazó – belső mechanizmusok, amelyek kivizsgálják a tisztességtelen bánásmódra vonatkozó állításokat, és fegyelmi intézkedéseket kezdeményezhetnek. Más formában a szakmai panaszkezelési testületek lehetnek a rendőrségtől független, azon kívül álló szervek (rendőrök és civil lakosok részvételével).

⁽⁷⁶⁾ Association of Police Authorities (2009).

- Megkülönböztetéssel foglalkozó szakmai testületek. Az EU valamennyi tagállama számára kötelező a faji egyenlőséget támogató szervezetek létrehozása. Jóllehet ez tagállamonként különböző, e szervezetek legtöbbször hatáskörébe beletartozik a faji alapú megkülönböztetéssel kapcsolatos panaszok kivizsgálása.
- Nagyobb bíróságok: Ha a rendőrök maguk követnek el bűncselekményt, illetve megsértik a polgári vagy a közigazgatási törvényeket, akkor a lakosság többi tagjához hasonlóan eljárás indul ellenük a nemzeti bíróságokon.

4.4. Viselkedéselemzés

Amint azt a 2. fejezetben említettük, a megkülönböztető etnikai profilalkotás elkerülése érdekében a rendőröknek intézkedési döntéseiket a kérdéses gyanúsítottokra jellemző tényezőkre kell alapozniuk. Különösképpen figyelmet kell fordítaniuk az egyes személyek viselkedésére, hogy megállapíthassák, teljesül-e a „megalapozott gyanú”, illetve egyéb vonatkozó, az igazoltatás indokál szolgáló követelmény. Az alábbiakban a rendőrök képzésével kapcsolatos esettanulmányok bemutatása következik. Az érintett képzés célja az, hogy fejlessze a rendőrök abbéli képességét, hogy felismerjék és elemezni tudják a gyanús viselkedést, ezáltal pedig eltereli a figyelmet az előítéleteket esetlegesen erősítő tulajdonságokról, például a faji, etnikai vagy vallási jellemzőkről. ⁽⁷⁷⁾

15. ESETTANULMÁNY: HOLLANDIA

A Keresés, észlelés és intézkedés (Search, Detect and React) képzési program (SDR)

A képzési programot a Rendőri és Biztonsági Testületek Nemzetközi Biztonsági és Terrorizmusellenes Akadémiája dolgozta ki. Az SDR program alkalmazásának célja, hogy „a potenciális erőszak, közrendbontás, jogellenes tevékenységek és halálos támadások eseteinek felismerését szolgáló eszközként” ⁽⁷⁸⁾ biztosítsa a közterületeket és a tömegrendezvényeket, valamint javítja a biztonsági személyzet viselkedésalapú profilalkotási képességeit. Ez azt jelenti, hogy a figyelem az állandó személyiségjegyek, például a bőrszín helyett az egyes személyek viselkedése irányába fordul, hogy a rendőri intézkedésekre vonatkozó döntéseket ezek alapján hozzák meg. A képzés során a rendőrök

⁽⁷⁷⁾ A hasonló megközelítésekről szóló elemzésekért lásd: HARRIS (2002): 8. o.; U.S CUSTOMS SERVICE (2009).

⁽⁷⁸⁾ THE INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY: *The SDR™ (Search, Detect and React)™*, elérhető a következő címen: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

megtanulják, hogy bizonyos helyeken általában hogyan viselkednek az emberek, és hogyan észlelhetik a leghatékonyabban az ettől eltérő, gyanús magatartást. Az ilyen viselkedési minták észlelését követően a rendőröknek „figyelmesen” kell eljárniuk. A legtöbb esetben csupán informális jelleggel megszólítják a gyanús személyt, anélkül, hogy hivatalos rendőri jogkörükkel élnének. A program elméleti órákat, alkalmazott és helyszíni képzést is magában foglal. Az SDR-t jelenleg a Schiphol repülőtéren, valamint a holland rendőrség különböző egységeinél alkalmazzák. ⁽⁷⁹⁾

16. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Viselkedéselemzési szűrőrendszerhez (BASS) kapcsolódó képzés a közlekedési rendőrség számára

A viselkedéselemzési szűrőrendszert, vagyis a BASS-t eredetileg az Egyesült Államok massachusettsi állami rendőrsége fejlesztette ki, majd a brit közlekedési rendőrség igényeinek megfelelően átdolgozták. A képzés alapját a repülőtereken vagy közlekedési csomópontokban utazó, stresszhelyzetben lévő személyek viselkedésalapú profiljának elkészítése képezi. A massachusettsi állami rendőrség kriminológusok bevonásával vizsgálta azt a videofelvételt, amely a szeptember 11-i repülőgép-eltérítés merényletét mutatja a bostoni Logan repülőtéren beszállás, illetve érkezés közben, a támadást megelőzően. A rendőrség összeállított egy kritériumlistát, amelynek alapján meghatározhatók a tömegben, a repülőtéri bejelentkezéskor vagy a biztonsági ellenőrzés során stresszhelyzetben lévő személyek által tanúsított viselkedési formák. Ezeket a kritériumokat a 2005. július 7-i londoni metrómérennyellett kapcsolatos információkat felhasználva módosították.

A brit közlekedési rendőrség (BTP) londoni metróvonalakon szolgálatot teljesítő valamennyi rendőre részt vett a BASS-képzésben, és ezt a követelményt fokozatosan kiterjesztik az országos vasúthálózat területén tevékenykedő rendőrökre is. A kétnapos képzés előadásokat, beszélgetéseket és gyakorlati feladatokat is tartalmaz a tanteremben és a közlekedési csomópontokban egyaránt. A képzés hangsúlyozza, hogy a terroristáknak nincs faji vagy vallási profilja – a közelmúltban mindenféle etnikumhoz tartozó személyek követtek el támadásokat.

⁽⁷⁹⁾ THE INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY: *The SDR™ (Search, Detect and React)™*, elérhető a következő címen: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

A brit közlekedési rendőrség által a rendőrök képzése után hat hónappal végzett belső értékelés feltárta, hogy javult a metró vonalán történő igazoltatások minősége. Az igazoltatások száma lényegesen csökkent, míg az ezekből származó letartóztatásoké jelentősen nőtt. Az igazoltatások során történő információgyűjtés is sikeresebb volt. A rendőrök visszajelzéseiből kiderül, hogy hasznosnak találták a képzés által nyújtott gyakorlati eszközöket. ⁽⁸⁰⁾

4.5. Megfelelő gyanúsított személyleírások és helyálló információk

A megfelelő gyanúsított személyleírásoknak köszönhetően elkerülhető a jogellenes megkülönböztető profilalkotás veszélye. A gyanúsított személyleírása – amely a bűncselekmény áldozata, illetve a szemtanúk leírása alapján készül – olyan személyes információkat tartalmaz, mint például a bőr-, haj- és szemszín, a magasság és a súly, valamint a viselt ruházat. A rendőrök részére biztosított jó gyanúsított személyleírás alapján végrehajthatók a gyanúsítottak őrizetbe vételét célzó igazoltatások és átvizsgálások. Ugyanakkor ha a bűnüldözési tisztviselők túlzottan általános, faji, etnikai és egyéb hasonló jellemzőket tartalmazó gyanúsított személyleírást kapnak, azt nem használhatják az olyan intézkedések alapjaként, mint az igazoltatás és átvizsgálás, így ugyanis valószínűleg sok olyan ártatlan személyt is igazoltatnának, akikre ugyanúgy érvényesek ezek a tulajdonságok. Ehelyett további konkrét, intézkedési információkat kell kérniük, amelyek alapján folytathatják a nyomozást.

* „Az olyan részletes profilok használata, amelyek alapját a bűnelkövetői magatartással statisztikailag bizonyított módon összefüggésbe hozható tényezők képezik, hatékony eszközként segítheti elő a bűnüldözés korlátozott erőforrásainak pontosabb célzását.”

Az ENSZ az emberi jogoknak a terrorizmus elleni küzdelem vonatkozásában való előmozdításával és védelmével foglalkozó különmegbizottja (Scheinin, 2007.): 33. bekezdés.

⁽⁸⁰⁾ Lásd még: BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY (2009): *Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings*, 2009. január 20., (9.1. napirendi pont), 2-3. o., illetve 2009. április 6., (8.3. napirendi pont), 3. o.

A helyálló információk szintén csökkenthetik a jogellenes megkülönböztető profilalkotás kockázatát. Ha a bűnüldözési intézkedések konkrét és időszerű információkon alapulnak, nagyobb a valószínűsége, hogy objektív és nem sztereotípiákra építő döntések születnek. A rendőrök részére például az egyes műszakok kezdetekor „eligazítás” keretében nyújtott időszerű és részletes információknak köszönhetően csökken a mérlegelés szükségessége, és a rendőrök útmutatást kapnak arra vonatkozóan, hogyan összpontosítsák pontosabban jogköreik alkalmazását az aktuális bűnelkövetési tendenciákra és a meghatározott biztonsági kérdésekre. Az információ minőségének és felhasználásának a viselkedési tényezők, illetve a hírszerzési adatok előtérbe helyezését célzó javítása akkor a leghatékonyabb, ha a rendőri jogkörök alkalmazásának fokozott felügyeletével és ellenőrzésével egészül ki.

4.6. Kedvező „minőségű” találkozások

A 3. fejezetben tárgyaltaknak megfelelően az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazása önmagában is negatív érzéseket kelthet a lakosságban. Ez azt jelenti, hogy erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy az egyes személyek életébe való szükségtelen rendőri beavatkozásokat a lehető legminimálisabbra lehessen csökkenteni, hogy a folyamat átlátható legyen, valamint hogy a lakosság tagjaival tisztelettel és emberi méltóságuknak megfelelően bánjanak. Egy brit kutatás szerint azon túl, hogy a bűnüldözés milyen gyakorisággal vonja ellenőrzés alá az etnikai kisebbségeket, a rendőröknek az igazoltatott személlyel szemben tanúsított bánásmódja (gyakori kifejezéssel élve „az igazoltatás minősége”), valamint az igazoltatás alapjául szolgáló indokok jelentik a legfőbb problémát az igazoltatott személyek számára. ⁽⁸¹⁾

Az ismételt rendőri igazoltatások kedvezőtlen hatásait jelentős mértékben csökkenti, ha a rendőr szakszerűen jár el és tiszteletteljesen viselkedik. Az igazoltatás okáról történő tájékoztatás különösképpen növeli az eseménnyel való elégedettség szintjét. A rendőrök udvarias és informatív magatartásának biztosítása egy kevésbé eszközigényes, ám nem minden esetben egyszerűen végrehajtható célkitűzés. Az igazoltatások minőségével kapcsolatos problémák megoldásának nehézsége abból fakad, hogy a rendőrök kommunikációs készségei olykor korlátozottak, nem tudják pontosan megnevezni az intézkedés okát, és bizonyos esetekben le kell győzniük a közösség egyes csoportjaival szemben kialakult ellenségességet. Természetesen a jó minőségű rendőri találkozások biztosítása önmagában nem küszöböli ki az etnikai profilalkotást, de először is arra kötelezheti a rendőröket, hogy saját maguk és az adott

⁽⁸¹⁾ Havis & Best (2004).

személy számára is megerősítsék, hogy nem az etnikai, faji vagy vallási ismérvek voltak az igazoltatás döntő okai, másodszor pedig elősegítheti, hogy az adott személy ne érzékelyen megkülönböztető szándékot az intézkedés hátterében. A megkülönböztető gyakorlat által okozott károk akkor válnak nyilvánvalóvá, amikor egy személy úgy érzi, hogy megkülönböztető etnikai profilalkotás történt – még akkor is, ha ez valójában nem igaz.

17. ESETANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Az egyének tájékoztatása az igazoltatás és átvizsgálás okáról

A PACE 2. szakasza törvényi biztosítékokat kínál az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazására vonatkozóan. Egy személy vagy gépjármű átvizsgálása, illetve ilyen céllal történő feltartóztatása előtt a rendőrnek ésszerű lépéseket kell tennie annak érdekében, hogy az adott személy figyelmét felhívja a következőkre:

- a rendőr neve;
- a rendőrőrs neve, amelynél szolgálatot teljesít;
- az átvizsgálás tárgya és
- az átvizsgálás indoka.

Az igazoltatott személyt arról is tájékoztatni kell, hogy az átvizsgálásról írásbeli feljegyzést kérhet, illetve hogy azt melyik rendőrőrsön szerezheti be. Angol nyelven a rendőrök a GO-WISELY (Intézkedj bölcsen) betűszó segítségével tarthatják észben az igazoltatással és átvizsgálással kapcsolatos kötelezettségeiket:

Az átvizsgálás indoka ([G]rounds for the search)

Az átvizsgálás tárgya ([O]bject of the search)

Civil ruha viselete esetén fel kell mutatni a rendőrigazolványt ([W]arrant card must be produced if in plain clothes)

Személyazonosítás; a rendőrnek közölnie kell saját nevét a gyanús személlyel ([I]dentify, the PC must inform the suspect of his name)

Rendőrőrs; a rendőrőrs neve, ahol a rendőr szolgálatot teljesít ([S]tation, the police station at which the constable works)

Az átvizsgálásról készült írásbeli feljegyzésre való jogosultság ([E]ntitlement to a copy of the search record)

A feltartóztatásra feljogosító jogi hatáskör ([L]egal power being used for detention)

Önt átvizsgálás céljából tartóztatjuk fel. ([Y]ou are being detained for the purpose of a search.) Vagyis közölni kell a gyanúsítottal, hogy feltartóztatják.

18. ESETTANULMÁNY: EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

A rendőrökkel való találkozások minőségének ellenőrzése a hertfordshire-i rendőrségen

A hertfordshire-i rendőrség által 2007 áprilisában bevezetett igazoltatási és átvizsgálási nyomtatványok egyik szakasza lehetővé teszi az igazoltatott személy számára, hogy írásban értékelje az esemény minőségét. Hertfordshire az első rendőrség az Egyesült Királyságban, amely ezt módszeresen alkalmazza. Az igazoltatást és átvizsgálást követően a rendőröknek kötelezően fel kell tenniük az alábbi kérdéseket az igazoltatott személynek:

Ha végiggondolja a helyi rendőrség által ez alkalommal végzett igazoltatással kapcsolatos tapasztalatait, a következők melyikével ért egyet:

- Tisztában vagyok vele, miért igazoltattak? Igen/Nem
- Az igazoltatás során szakszerűen, tisztelettel és az emberi méltóságnak megfelelően bántak velem? Igen/Nem

Kérjük, itt írja alá.

19. ESETTANULMÁNY: AUSZTRIA

Udvarias megszólítási formák

Az osztrák jogszabályok útmutatásokat tartalmaznak arra vonatkozóan, milyen modorban kell megszólítani a rendőröknek a lakosság tagjait. Az iránymutatásokról szóló rendelet 5. cikkének (2) bekezdése a következőket írja elő: „A közbiztonsági szerveknek a magázó megszólítási formát kell használniuk („Ön”, németül: „Sie”) valamennyi olyan személy esetében, akiket általában így szólítanak meg, vagy akik ezt a megszólítási formát igénylik.”⁽⁸²⁾ Továbbá a Belügyminisztérium rendeletet hozott a bűnüldözési tisztviselők nyelvhasználatára vonatkozóan annak érdekében, hogy a rendőrök viselkedése ne keltse megkülönböztető jellegű, megalázó, lealacsonyító vagy előítéletes bánásmód látszatát. A 2002. augusztus 7-i rendelet kimondja, hogy „... a lakosság körében kialakuló hírnév és a lakosság általi elfogadás, valamint végső soron a biztonsági szolgálatok feladatainak való megfelelés hatékonysága nagymértékben függ attól, hogy a bűnüldözési tisztviselők milyen bánásmódban részesítik a többi személyt, különösképpen a külföldi származású személyeket, illetve a megkülönböztetésnek kitett csoportok tagjait. Éppen ezért e tekintetben nélkülözhetetlen, hogy a munkavégzés során való szakszerű eljárás érdekében a biztonsági szolgálatok valamennyi tagja olyan nyelvezetet és kifejezéseket használjon, amelyek a megkülönböztető, lealacsonyító,

⁽⁸²⁾ Lásd az iránymutatásokról szóló rendeletet: ((Richtlinien-Verordnung – RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993).

megalázó vagy előítéletes eljárásnak még a látszatát sem keltik, és/vagy nem adnak okot olyan következtetésekre, amelyek szerint az alapvető hozzáállás ilyen indítékokat foglal magában.” ⁽⁸³⁾

Bár az ilyen szabályok megléte természetesen nélkülözhetetlen, lényeges az is, hogy működjön valamilyen felügyeleti mechanizmus is, amely lehetővé teszi a szabályok gyakorlati végrehajtásának ellenőrzését.

4.7. A jövőre vonatkozó megfontolások

Az Egyesült Királyságban a megkülönböztető etnikai profilalkotás problémájának megoldását célzó eddigi tevékenységnek köszönhetően az egyesült királyságbeli ügyekkel kapcsolatban jelentős mennyiségű bizonyíték és számottevő szakirodalom áll rendelkezésre. Bízunk benne, hogy a jövőben a többi olyan európai uniós tagállamban is hasonló válaszlépések születnek, amelyeknek jelenleg kell szembenézniük a fokozódó bevándorlás, a terrorizmus ellen megújult erővel folytatott küzdelem és a hatékony rendfenntartás szükségességének realitásával.

Mivel az útmutató célja az, hogy hasznos gyakorlati segítségként szolgáljon, az Ügynökség valamennyi olvasót arra biztat, hogy az ügyfel foglalkozó honlapon (<http://fra.europa.eu/>) nyújtsanak be olyan bizonyítékokat, esettanulmányokat, cselekvési terveket és általános szakirodalmat, amelyek kapcsolódnak az útmutatóban tárgyalt témakörökhöz.

⁽⁸³⁾ A Belügyminisztérium Közbiztonsági Közigazgatási Hivatalának 2002. augusztus 7-i rendelete a bűnüldözési tisztviselők által használt nyelvezetről. (Erlaß des BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit vom 07.08.2002, GZ 19.038/237-GD/01, betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive).

Az útmutató főbb pontjainak áttekintése

- Valamely személy más, hasonló helyzetben lévő személyeknél kedvezőtlenebb bánásmódban való részesítése megkülönböztetésnek minősül. Az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök alkalmazása tekintetében ez jogellenes.
- Egy személy faji, etnikai vagy vallási jellemzőire történő utalások egy meghatározott bűncselekményhez kapcsolódó, konkrét gyanúsított személyleírás részeként elfogadhatók. A faji, etnikai vagy vallási szempontokat akkor is figyelembe lehet venni, ha egy meghatározott bűncselekményre vonatkozóan konkrét információk állnak rendelkezésre.
- Az olyan személyi igazoltatásra és átvizsgálásra vonatkozó döntés, amelynek kizárólagos vagy fő indoka az adott személy faji, etnikai vagy vallási hovatartozása, megkülönböztető etnikai profilalkotásnak minősül, és mint ilyen, törvényellenes.
- A rendőröknek elsősorban az egyénre jellemző azon tényezőkre kell összpontosítaniuk, amelyek következtében konkrét gyanúsítottként kitűnik a többi ember közül. E megközelítés középpontjában az egyén viselkedése kell, hogy álljon. A „viselkedés” fogalmának értelmezése nem terjedhet ki az egyén fizikai megjelenésére.
- A megkülönböztető etnikai profilalkotás romboló hatással lehet a közösségi kapcsolatokra, és következésképpen hátrányosan érintheti a rendfenntartás egyéb módszereit is, amelyek alapja a lakossággal való együttműködés és a közbizalom. Bizonyított tény továbbá, hogy a megkülönböztető etnikai profilalkotás az igazoltatások „találati arányát” vizsgálva, vagyis a tekintetben, hogy az igazoltatást követi-e letartóztatás és/vagy eljárás, kevésbé hatékony.
- A megkülönböztető etnikai profilalkotás kockázatának csökkentése érdekében a rendőröket megfelelő képzésben kell részesíteni. Ezt a felettesek részéről az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök gyakorlásának ellenőrzése kell, hogy kiegészítse.
- Az igazoltatási és átvizsgálási jogkörök gyakorlásának ellenőrzéséhez elengedhetetlen a faji hovatartozás szerinti bontásban történő adatgyűjtés annak érdekében, hogy pontosan meg lehessen állapítani, vajon a jogköröket a népesség megoszlásával arányos mértékben alkalmazzák-e. Ez azért is létfontosságú, mert ezek az adatok alátámaszthatják a bűnüldöző hatóságok részéről tapasztalt közvetett megkülönböztetésre vonatkozó állításokat.
- Az etnikai hovatartozással kapcsolatos adatok gyűjtése során a magánélet védelme érdekében megfelelő biztosítékokat kell érvényesíteni; vagyis az ilyen adatok statisztikai célú gyűjtéséhez biztosítani kell az igazoltatott személyek anonimitását, akiknek tájékozott beleegyezésüket kell adniuk az eljáráshoz.

Bibliográfia

Webhelyek

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége:

<http://www.fra.europa.eu>

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága:

<http://www.coe.int/cm>

Rassizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság:

<http://www.coe.int/ecri>

Emberi Jogok Európai Bírósága:

<http://www.echr.coe.int>

Európai Bíróság:

<http://www.curia.eu>

Európai uniós jogszabályok:

<http://eur-lex.europa.eu/>

Európai Parlament:

<http://www.europarl.europa.eu>

Az ENSZ emberi jogi főbiztosa:

<http://www.ohchr.org>

Hivatalos dokumentumok

Egyesült Nemzetek Szervezete

SCHNEIN M., AZ EMBERI JOGOKNAK A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM VONATKOZÁSÁBAN VALÓ ELŐMOZDÍTÁSÁVAL ÉS VÉDELMEVEL FOGLALKOZÓ ENSZ-KÜLÖNMEGBÍZOTT: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism*, A/HRC/4/26. sz. ENSZ-dokumentum, 2007. január 29.

AZ ENSZ FAJI MEGKÜLÖNBÖZTETÉS ELLENI BIZOTTSÁGA (CERD): *Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Austria*, CERD/C/60/CO/1 sz. ENSZ-dokumentum, 2002. május 21.

AZ ENSZ FAJI MEGKÜLÖNBÖZTETÉS ELLENI BIZOTTSÁGA: *General Comment No. 31, The Prevention of Racial Discrimination in the Administration and Functioning of the Criminal Justice System*, 20. bekezdés, A/60/18 (SUPP) sz. ENSZ-dokumentum, 2005. október 3.

AZ ENSZ EMBERI JOGI BIZOTTSÁGA: *General Comment No. 29, States of Emergency*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 sz. ENSZ-dokumentum, 2001. augusztus 31.

Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet

A NEMZETI KISEBBSÉGEK FŐBIZTOSÁNAK HIVATALA: *Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies*, 2006, elérhető a következő címen: <http://www.osce.org/documents/>

Európa Tanács

AZ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁGA: *Rec(2001)10 sz. ajánlás az Európai Rendőrtikai Kódex tárgyában, 2001. szeptember 19., valamint az ajánlás értelmezése*, elérhető a következő címen: http://www.coe.int/t/cm/adoptedTexts_en.asp

AZ EURÓPA TANÁCS EMBERI JOGI BIZTOSA: *Protecting the right to privacy in the fight against terrorism*, vitaindító dokumentum, CommDH/vitaindító dokumentum (2008)3, elérhető a következő címen: http://www.coe.int/t/commissioner/WCD/Search_en.asp#

AZ EURÓPA TANÁCS EMBERI JOGI BIZTOSA: *Stop and Searches on ethnic or religious grounds are not effective*, 2009. július 20-i álláspont, elérhető a következő címen: http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/default_en.asp

ECRI (RASSZIZMUS ÉS INTOLERANCIA ELLENI EURÓPAI BIZOTTSÁG): *11. sz. általános ajánlás a rasszizmus és a faji megkülönböztetés ellen a rendfenntartás terén folytatott küzdelemről*, 2007. június 29., CRI(2007)39 sz. dokumentum

Európai Unió

EURÓPAI TANÁCS: *a Tanács 2008/977/IB kerethatározata (2008. november 27.) a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés keretében feldolgozott személyes adatok védelméről*, Hivatalos Lap L 350, 2008.12.30., 60. o.

A RASSZIZMUS ÉS IDEGENYŰLŐLET EURÓPAI MEGFIGYELŐKÖZPONTJA: *Perceptions of Discrimination and Islamophobia – Voices from Members of Muslim Communities in the European Union*, 2006, elérhető a következő címen: <http://fra.europa.eu>

EURÓPAI PARLAMENT: *Ajánlás a Tanácshoz a terroristaellenes műveletek, a rendfenntartás, a bevándorlás ellenőrzése, valamint a vámeljárások és a határellenőrzések során felmerülő, az etnikai vagy faji hovatartozás ismervein alapuló profilalkotás problémájáról*, P6_TA-PROV(2009)0314 elérhető a következő címen: <http://www.europarl.europa.eu/RegWeb/application/registre>

EURÓPAI PARLAMENT: 2008. november 20-i állásfoglalás az utasnyilvántartási adatok (PNR) bűnüldözési célú felhasználásáról szóló tanácsi kerethatározatra irányuló javaslatról, HL C 16E, 2010.1.22., Elérhető a következő címen: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:016E:0044:0049:HU:PDF>

EURÓPAI BIZOTTSÁG: Jelentés a 2000/43/EK irányelv alkalmazásáról (COM (2006) 643), elérhető a következő címen: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0643:FIN:HU:PDF>.

Az EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE: *Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Proposal for a Council Framework Decision on the use of Passenger Name Record (PNR) data for law enforcement purposes*, 2008. október 28.

Az EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE: *EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey – Main Results Report*, 2009, elérhető a következő címen: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

Az EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE: *EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey – Data in Focus Report – Law Enforcement and Minorities*, 2010, elérhető a következő címen: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

Az európai adatvédelmi biztos véleménye a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló, a polgárok szolgálatában álló térségről szóló, a Tanácshoz és az Európai Parlamenthez intézett bizottsági közleményről, 2009/C 276/02, elérhető a következő címen: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:276:0008:0020:HU:PDF>

Nemzeti dokumentumok

ASSOCIATION OF POLICE AUTHORITIES: *Stop and Search, Know Your Rights Leaflet*, 2009, elérhető a következő címen: <http://www.mpa.gov.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY: *Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 20 January 2009*, elérhető a következő címen: <http://www.btpa.police.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY: *Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 6 April 2009*, elérhető a következő címen:

<http://www.btpa.police.uk>

CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE: *Enquête sur les Violences Urbaines – Comprendre les Emeutes de Novembre 2005 : les Exemples de Saint-Denis et d'Aulnay-Sous-Bois*, Rapports et documents no4, 2006, elérhető a következő címen:

http://www.strategie.gouv.fr/article.php?id_article=353

HOME OFFICE: *The Stephen Lawrence Inquiry: Report of an Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny*, Cm 4262-I, 1999. február, elérhető a következő címen:

<http://www.archive.official-documents.co.uk/>

HOUSE OF COMMONS HOME AFFAIRS COMMITTEE: *The Macpherson Report – Ten Years On*, Twelfth Report of Session 2008–09, 2009. július 22., elérhető a következő címen:

<http://www.publications.parliament.uk>

THE INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY: *The SDR™ (Search, Detect and React)™*, elérhető a következő címen: <http://www.sdr.org.il/index.html>

METROPOLITAN POLICE AUTHORITY: *Section 44 Terrorism Act 2000 standard Operating Procedures 2007, Issue 1.1*, elérhető a következő címen:

http://www.met.police.uk/foi/pdfs/policies/stop_and_search_s44_tact_2000_sop.pdf

MINISTRY OF JUSTICE: *Statistics on Race and the Criminal Justice system 2007/2008*, 2009. április, elérhető a következő címen:

<http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

MINISTRY OF JUSTICE: *Statistics on Race and the Criminal Justice System 2006/7*, 2008. július, elérhető a következő címen:

<http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

NATIONAL POLICE IMPROVEMENT AGENCY: *Advice on Stop and Search in Relation to Terrorism*, 2008, elérhető a következő címen: http://www.npia.police.uk/en/docs/Stop_and_Search_in_Relation_to_Terrorism_-_2008.pdf

ONTARIO HUMAN RIGHTS COMMISSION: *Inquiry Report, Paying the Price, The Human Cost of Racial Profiling*, 2003, elérhető a következő címen:

<http://www.ohrc.on.ca/en/resources>

SCARMAN, G. S, LORD (1981): *The Scarman Report: The Brixton Disorders, 10-12 April 1981*, Home Office, London: HMSO, 1981

U.S. CUSTOMS SERVICE: *Better Targeting of Airline Passengers for Personal Searches Could Produce Better Results, Fiscal Year 1998, 1998*, GAO/GGD-00-38, elérhető a következő címen: <http://www.gao.gov/>

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE, CIVIL RIGHTS DIVISION: *Guidance Regarding the Use of Race by Federal Law Enforcement Agencies*, 2003, elérhető a következő címen: <http://www.usdoj.gov>

Tudományos írások

BEST D. – STRANG J. – BESWICK T. – GOSSOP M.: *Assessment of a Concentrated, High-Profile Police Operation. No Discernible Impact on Drug Availability, Price or Purity*, 41 *British Journal of Criminology*, 2001

COHEN J. – GORR W. – SINGH P.: *Estimating Intervention Effects in Varying Risk Settings: Do Police Raids Reduce Illegal Drug Dealing at Nuisance Bars?*, 41.2 *Criminology*, 2003

DELSOL R. – SHINER M.: *Regulating Stop and Search: A Challenge for Police and Community Relations in England and Wales*, 14.3 *Critical Criminology*, 2006

DE SCHUTTER O. – RINGELHEIM J.: *Ethnic Profiling: A rising Challenge for European Human Rights Law*, 71.3 *Modern Law Review*, 358-384

DINANT J.-M. – LAZARO C. – POULLET Y. – LEFEVER N. – ROUVROY A.: *Application of Convention 108 to the Profiling Mechanism – Some ideas for the future work of the consultative committee*, (T-PD). T-PD (2008)01 sz. dokumentum, elérhető a következő címen: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/data_protection/documents/

AZ ALAPVETŐ JOGOK FÜGGETLEN SZAKÉRTŐINEK EURÓPAI UNIÓS HÁLÓZATA (2006): *Opinion on Ethnic Profiling*, CFR-CDF.Opinion4.2006, elérhető a következő címen: http://ec.europa.eu/justice_home/cfr_cdf/list_opinions_en.htm

GOODEY J (szerk.): 14.3 *Critical Criminology*, 2006, (Az etnikai profilalkotásról szóló különszám)

GROSS S. R. – LIVINGSTON D.: *Racial Profiling Under Attack*, 102.5 *Columbia Law Review*, 2002

HARCOURT B.: *Rethinking Racial Profiling: A Critique of the Economics, Civil Liberties, and Constitutional Literature, and of Criminal Profiling More Generally*, 71.4 *University of Chicago Law Review*, 2004

HARRIS D. (2002): *Flying while Arab: Lessons from the Racial Profiling Controversy*, 6.1 Civil Rights Journal, (Winter 2002) 8, elérhető a következő címen:

<http://www.usccr.gov/pubs/pubsndx.htm>

HARRIS D. (2002): *Profiles in Injustice; Why Racial Profiling Cannot Work*, The New Press, 2003

HAVIS S. – BEST D.: *Stop and Search Complaints (2000-2001)*, London: Police Complaints Authority, 2004, elérhető a következő címen:

<http://www.ipcc.gov.uk>

HILDEBRANDT M. – GUTWIRTH S. (szerk.): *Profiling the European Citizen: Cross Disciplinary Perspectives*, Springer, 2008, Dordrecht

HILL E. (2002): *An Evaluation of Racial Profiling Data Collection and Training*, Legislative Analysis Office, elérhető a következő címen:

http://www.lao.ca.gov/2002/racial_profiling/8-02_racial_profiling.pdf

McCLUSKEY J. D. – MASTROFSKI S. D. – PARKS R. B.: *To acquiesce or rebel: Predicting citizen compliance with police requests*, 2.3 Police Quarterly, 1999, elérhető a következő címen: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J. – BLAND N – QUINTON P.: *The Impact of Stops and Searches on Crime and the Community*, Police Research Series Paper, 2000, Number 127, Home Office, elérhető a következő címen:

<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/policerspubs1.html>

MILLER J. – DAVIS R.C. – HENDERSON N.J. – MARCOVIC J. – ORTIZ C.W. jelentése: *Measuring Influences on Public Opinion of the Police Using Time-Series Data*, 5 Police Quarterly, 2005, elérhető a következő címen: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J. – GOUNEV P. – PAP A.L. – WAGMAN D. – BALOGI A. – BEZLOV T. – SIMONOVITS B. – VARGHA L.: *Racism and Police Stops: Adapting US and British Debates to Continental Europe*, 5.3 European Journal of Criminology, 2008, elérhető a következő címen:

<http://euc.sagepub.com>

MODOOD T. – BERTHOUD R. – LAKEY J. – NAZROO J. – SMITH P. – VIRDEE S. – BEISHON S.: *Ethnic Minorities in Britain Diversity and Disadvantage: Fourth National Survey of Ethnic Minorities*, Police Studies Institute, 1997

MORGAN R. – NEWBURN T.: *The Future of Policing*, Clarendon Press/Oxford University Press, 1997

PHILLIPS C. – BOWLING B.: Racism, Ethnicity, Crime and Criminal Justice in Maguire M. – Morgan B. – Reiner R. (szerk.): *The Oxford Handbook of Criminology*, 3rd edition, 2002, Oxford University Press

QUINTON P. – BLAND N. – MILLER J. (2000): *Police Stops, Decision-Making and Practice*, Police Research Series, Paper 130, Home Office, elérhető a következő címen: <http://www.homeoffice.gov.uk/>

ROSENBAUM D. P. – SCHUCK D. A. – COSTELLO S. K. – HAWKINS D. F. – RING M. K.: *Attitudes Toward the Police: The effects of Direct and Vicarious Experience*, 8 Police Quarterly, 2005

SHERMAN L. W.: Police crackdowns: Initial and residual deterrence, in Tonry M. – Morris N. (szerk.): *Crime and justice: A review of research*, Volume 12, University of Chicago Press, 1990

SHUFORD, R. T.: *Civil Rights in the Next Millennium: Any way you slice it: Why Racial Profiling is Wrong.*, 18 St. Louis University Public Law Review, pp. 371-385

SIMON, P.: „Ethnic” statistics and data protection in the Council of Europe countries, Study Report, Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság, 2007. november, elérhető a következő címen: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Themes/Ethnic_statistics_and_data_protection.pdf

SPITZER E., Attorney General of the State of New York: *The New York City Police Department’s “Stop and Frisk” Practices: A Report to the People of the State of New York*, 1999

STONE V. – PETTIGREW N.: *The views of the public on stops and searches*, Home Office Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, Paper 129, 2000, elérhető a következő címen: <http://www.homeoffice.gov.uk>

VAN DER TORRE E.J. – FERWERDA H.B.: *Preventief fouilleren, Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten* (Megelőző átvizsgálás, a folyamat és a külső hatások elemzése tíz önkormányzatnál), Hága: Beke: Arnhem, Politie & Wetenschap, Zeist, 2005

WEITZER R – TUCH S.A.: *Determinants of Public Satisfaction with the Police*, 8.3 Police Quarterly, 2005, elérhető a következő címen: <http://pqx.sagepub.com>

WRENCH J.: *Diversity Management and Discrimination: Immigrants and Ethnic Minorities in the EU*, Ashgate, Aldershot 2007

ZERBES I.: *Das Urteil des deutschen Bundesverfassungsgerichts zur Online-Durchsuchung und Online-Überwachung, Grundrechtlicher Schutz der*

Vertraulichkeit und Integrität informationstechnischer Systeme – auch in Österreich,
ÖJZ 2008/89

Nem kormányzati szervezetek kiadványai

AMNESTY INTERNATIONAL (2009): *Victim or Suspect – A Question of Colour. Racist Discrimination in the Austrian Justice System*, elérhető a következő címen:
<http://www.amnesty.org>

ENAR (EURÓPAI HÁLÓZAT A RASSZIZMUS ELLEN): *Fact sheet 40, Ethnic Profiling*, 2009. június,
elérhető a következő címen:
http://www.enar-eu.org/Page_Generale.asp?DocID=15289&la=1&langue=EN

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE: *Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective and Discriminatory*, Open Society Institute, New York, 2009 elérhető a következő címen: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE: *Addressing Ethnic Profiling by Police – A Report on the Strategies for Effective Police Stop and Search Project*, Open Society Institute, New York, 2009 elérhető a következő címen:
http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE: *Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris*, Open Society Institute, New York, 2009, elérhető a következő címen:
http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE: *"I can stop whoever I want" – Police Stops of Ethnic Minorities in Bulgaria, Hungary and Spain*, Open Society Institute, New York, 2007,
elérhető a következő címen:
http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Jogi eszközök

Európai Unió

Az Európai Unió 2000/43/EK irányelve a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, Hivatalos Lap L 180., 2000.7.19., 22. o.

Az Európai Unió 2000/78/EK irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról, Hivatalos Lap L 303., 2000.12.02., 16. o.

Az Európai Unió 2004/113/EK irányelve a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint azok értékesítése, illetve nyújtása tekintetében történő végrehajtásáról, Hivatalos Lap L 373., 2004.12.21., 37. o.

Az Európai Unió 2002/73/EK irányelve a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének a munkavállalás, a szakképzés, az előmenetel és a munkakörülmények terén történő végrehajtásáról, Hivatalos Lap L 269., 2002.10.5., 15. o.

Az Európai Unió 2006/54/EK irányelve férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról (átdolgozott szöveg), Hivatalos Lap L 204., 2006.7.26., 23. o.

Ausztria

BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit: *Erlass betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive*, 2002GZ 19.038/237-GD/01

Verordnung des Bundesministers für Inneres, mit der Richtlinien für das Einschreiten der Organe des öffentlichen Sicherheitsdienstes erlassen werden (Richtlinien-Verordnung – RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993

Egyesült Királyság

Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) and accompanying Codes of Practice, elérhető a következő címen: <http://police.homeoffice.gov.uk>

The Terrorism Act 2000, elérhető a következő címen: <http://www.opsi.gov.uk>

Jogesetek

Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB)

Abdulaziz, Cabales and Balkandali v United Kingdom, EJEB, ügyszám: 9214/80, 1985. május 28.

Cissé v France (Elfogadhatóság), EJEB, ügyszám: 51346/99, 2001. január 16.

D.H. v. Czech Republic, EJEB, ügyszám: 57325/00, 2007. november 13.

Opuz v. Turkey, EJEB, ügyszám: 33401/02, 2009. június 9.

Oršuš and Others v. Croatia, EJEB, ügyszám: 15766/03, 2008. július 17.

Timishev v Russia, EJEB, ügyszám: 55762/00, 2005. december 13.

Gillan and Quinton v. United Kingdom, EJEB, ügyszám: 4158/05, 2010. január 12.

Európai Bíróság

170/84. sz. ügy: Bilka-Kaufhaus GmbH kontra Karin Weber von Hartz, EBHT, 1986, 1607. o.

C-167/97. sz. ügy: Seymour-Smith és Perez, EBHT, 2003, I-623. o.

C-256/01. sz. ügy: Allonby kontra Accrington & Rossendale College és társai, 2004, I-873. o.

C- 300/06. sz. ügy: Voß kontra Land Berlin, EBHT, 2007, I-10573. o.

ENSZ Emberi Jogi Bizottsága

Rosalind Williams Lecraft kontra Spanyolország, ügyszám: 1493/2006, 2009. július 30.

Nemzeti bírósági ítéletek

Kanada

The Queen v. Campbell, Court of Quebec (Criminal Division), ügyszám: 500-01-004657-042-001, 2005. január 27-i ítélet, elérhető a következő címen:

<http://www.jugements.qc.ca/>

Németország

BVerfGE 115,320; BVerfG 518/02, 2006. április 4., elérhető a következő címen:

<http://www.bundesverfassungsgericht.de>

Egyesült Királyság

Equal Opportunities Commission v Director of Education, 2001, HKLRD 690

R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al., 2004, UKHL 55

R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al., 2006, UKHL 12

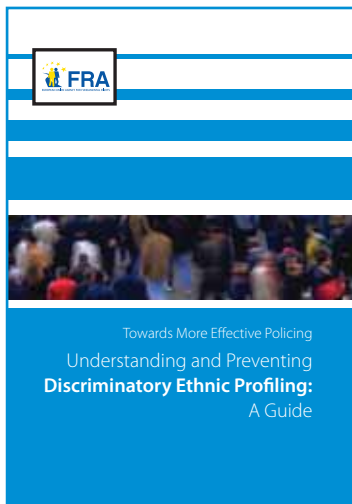
Az Alapjogi Ügynökség *A megkülönböztető etnikai profilalkotás megértése és megelőzése* című útmutatója részletes tanulmány a bűnüldözéssel összefüggésben végzett profilalkotási gyakorlatokról, miközben igyekszik elmélyíteni az olvasóknak az elképzelés elméleti és gyakorlati hátterével kapcsolatos ismereteit. Tekintettel arra, hogy a kiadvány elsősorban a bűnüldöző szervek vezető tisztviselői számára készült, a rendfenntartás szempontja kiemelt hangsúlyt kap benne.

Az esettanulmányok és a gyakorlati példák felhasználásának köszönhetően a kötet értékes gyakorlati forrásanyagként szolgál a bűnüldözési szakemberek számára.

Az útmutató ismerteti, hogy a faji, etnikai vagy vallási alapú profilalkotás milyen esetben minősülhet megkülönböztető magatartásnak, és mikor megengedhető, valamint a megkülönböztető jellegű etnikai profilalkotás káros következményeit vizsgálja. Ezenfelül kiemeli az ilyen gyakorlatnak a hatékony rendfenntartásra gyakorolt kedvezőtlen hatását.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének (FRA) ez a két jelentése a rendfenntartó erők és a kisebbségek viszonyát érintő, szorosan összefüggő témákkal foglalkozik.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége

**A hatékonyabb rendfenntartás felé
A megkülönböztető etnikai profilalkotás megértése és megelőzése: Útmutató**

Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala

2010 — 79 oldal — 14,8 x 21 cm

ISBN 978-92-9192-493-6

doi:10.2811/40715

Photo credit (cover): Frédéric Cirou/PhotoAlto

doi:10.2811/40715

Kiadóhivatal

ISBN 978-92-9192-493-6

9 789291 924936